Apare bilunar

REVISTA CULTULUI MOZAIC

Anul XX • ADAR 5735 • 12 pagini, 1 leu

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : BUCUREȘTI, STR. SF. VINERI 9 — TELEFON 15.50.90

Nr. 339

15 FEBRUARIE 1975

ESTE PURIM O SĂRBĂTOARE?

de Șef rabin dr. Moses Rosen

Purim nu e o sărbătoare... Vechea zicală populară e atribuită, de obicei, umorului care însoțește toate manifestările acestei sărbători și de aceea nici nu i se dă o prea mare importanță. Dacă ne aruncăm însă o privire asupra ordinei rugăciunilor zilei de Purim, observăm că dintr-însa lipsește ruga de Halel, adică tocmai acei psalmi care alcătuiesc elementul esențial al oricărei liturghii festive.

Nu cumva proverbul amintit e mai mult decît o glumă oarecare și el pornește din aceleași considerente pentru care s-a omis din serviciul divin al acestei zile ruga caracteristică oricărei alte sărbători ?

Meghila, cronica celor întîmplate în timpul lui Ahașveroș, asupra căreia ne adîncim privirile în aceste zile, ne îndreptățește, într-adevăr, la mult scepticism asupra motivelor reale de a ridica Purimul la rang de sărbătoare.

...La festinul monarhului din Susa au luat parte și chiar s-au desfătat reprezentanții evreilor. (Talmud Meghila 12). Ei s-au asociat orgiei dezlănțuite în palatele luxoase, bucuroși că puteau săruta biciul asupritorului. Nu trecuse multă vreme de cînd fuseseră oameni liberi și se văd zvîrliți în prăpastia robiei sufletești. Ei s-au împăcat cu gîndul că soarta lor depindea de buna dispoziție a regelui. Primejdia care îi amenința de pe urma unui regim bazat pe desfrîu și corupție ei n-o presimțeau. Regele petrecea, vinul gîlgîia în cupe, consilierii regali în frunte cu Haman erau veseli, totul se desfășura, deci, spre deplina mulțumire a tuturora.

Înșiși Mordehai și Ester găseau că e mai bine să nu-și mărturisească originea.

לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי
מרדכי ציוה עליה אשר לא תגיד

Ester nu spunea care e poporul și originea ei, căci Mordehai i-a poruncit să nu spună...

Furtuna nu a întîrziat însă să se dezlănțuie. Dacă lașitatea și renegarea domneau în întreaga camarilă regală, Mordehai n-a coborît însă într-atît încît să-și frîngă orice demnitate umană. Spre deosebire de toți ceilalți curteni el לא יכרע ולא ישתחוה nu îngenunchează și nu se prosternează în fața atotputernicului satrap Haman. Mînia acestuia se revarsă cumplit asupra întregului popor al cărui fiu e Mordehai. În toiul unei beții regale se aruncă zarurile spre a se trage la sorți data cînd să fie exterminați, uciși, încredințați pierzaniei toți evreii, de la tînăr la bătrîn, copii și femei, iar avutul lor să fie prădat. Edictul morții, purtînd pecetea monarhului, a fost răspîndit în toate provinciile medo-persane și călăii se pregăteau pentru baia de sînge care fusese sorocită pentru ziua de 13 Adar.

Datorită unui capriciu izbucni marele pericol și datorită altui capriciu al aceluiași monarh veni salvarea. Haman își primi pedeapsa, însă poporul rămase mai departe, așa cum plastic se exprimă învățații Talmudului robii lui Ahașveroș (Talmud, Meghila 14) עבדי דאחשורוש אנו

Să nu ne mirăm, deci, că prin prisma critică a înțelepciunii populare cît și prin aceea a autorilor orînduirilor liturgice, o astfel de zi nu poate fi considerată ca o sărbătoare. În sistemul tiraniei care nu s-a schimbat atunci, alți Hamani puteau să se ivească și s-au ivit, alte edicte criminale pîndeau viețile oamenilor, alte toane ale diverșilor despoți făceau să atîrne sabia lui Damocles asupra viitorului lor.

Le roi este mort, vive le roi, suna un dicton care voia să exprime așa-zisul principiu al continuității monarhice. El conține, însă, întreg adevărul Meghilei noastre. O orînduire socială nedreaptă nu se schimbă prin dispariția unui stăpîn și înlocuirea sa cu altul. Atîta timp cît cauzele robiei nu sînt suprimate, alți actori continuă aceeași piesă sinistră, iar suferințele poporului rămîn aceleași.

Pentru ce, totuși, Purimul e prăznuit cu atîta veselie, iar ziua aceasta constituie un izvor de optimism pentru noi ? Pentru ce Purimul e, totuși, atît de popular ?

Întotdeauna, de-a lungul mileniilor de asuprire ale trecutului, masele populare au posedat o armă, care s-a dovedit ucigătoare, împotriva tuturor acelora care credeau că le pot sugruma libertatea. Era umorul sănătos popular, care ridiculiza grandomania nelegiuiților. Purimul, cu ale sale jocuri și cîntece populare, cu al său bogat folclor umoristic nu e o sărbătoare ca toate celelalte ci o zi a satirei care biciuia toate împilările, în care se înecau în ridicol toate măștile noilor Hamani pe care societatea nedreptății îi scotea la suprafață. חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום (מגילה ד) Omul este dator să citească Meghila noaptea și s-o repete ziua (Meghila 4).

Înțeleptul rabi Amiel tălmăcea acest text talmudic din Tractatul Meghila în sensul că datori sîntem să citim Meghila „noaptea" în epocile de întuneric și asuprire, dar cu atît mai mult „ziua", în vremurile cînd bezna împilării a fost risipită, se cuvine să nu ne mulțumim a citi odată, ci לשנותה s-o repetăm mereu și mereu.

Traducerea cuvîntului persan „Pur", din care s-a format numele zilei de „Purim", e în limba ebraică גורל — soartă. În zilele noastre repetăm necontenit Meghila suferințelor trecutului, bucuroși că prăznuim o soartă ce se află în propriile noastre mîini, soarta unor cetățeni liberi și demni, egali în drepturi și datorii cu toți ceilalți, care privesc cu încredere viitorul.

Să ne veselim în această zi, să continuăm a mînui arma sarcasmului împotriva acelor moderni Hamani care se mai zbat undeva, în depărtări, cu planuri de a extermina bătrînii, femeile și copiii, care nu sînt încă pătrunși de ridicolul posturii lor și care vor sfîrși prin a avea soarta premergătorului lor.

Astfel privite lucrurile, Purimul e totuși o sărbătoare...

Eminența Sa d. Șef rabin dr. MOSES ROSEN candidat în alegerile de deputați pentru Marea Adunare Națională

Eminența Sa d. Șef rabin dr. Moses Rosen a fost propus candidat al Frontului Unității Socialiste în alegerile de deputați pentru Marea Adunare Națională de la 9 martie 1975.

Domnia sa candidează în circumscripția electorală nr. 5, — Unirii din București.

GLOSE BIBLICE

CASA DOMNULUI

I. Nu numai un anumit lăcaș

Pericopa „Teruma" (4 Adar — 15 februarie).

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שמות כה—ח)

„Și îmi voi face un lăcaș sfînt și voi sălășlui într-înșii". (Exodus 25—8) Teruma — înălțare e numele acestui capitol biblic și totodată denumirea ebraică pentru noțiunea de darnic. Chemarea divină se adresează întregului norod ; spre a se construi primul templu e necesară contribuția fiecăruia, pentru ca astfel el să devină expresia întregii colectivități. Nu e importantă mărimea daniei ci אשר ידבנו לבו Principalul dar pe care oricine trebuie să-l aducă e inima, elanul, entuziasmul cu care se alătură strădaniei comune. O astfel de danie devine, pe drept cuvînt, Teruma, o înălțare sufletească, îl ridică pe autorul ei la nivelul datoriei împlinite.

Versetul nostru definește templul drept „Mikdaș" — lăcaș sfînt. Templele din Ierusalim, atît primul cît și al doilea, s-au numit chiar „beit-hamikdaș". De la nimicirea lor, casele de rugăciuni evreiești din întreaga răspîndire poartă numele de „beit-hamidraș", „casa învățăturii", sau „beit-hakneset", „casa adunării".

Din toate aceste denumiri reiese că iudaismul, rămînînd fidel monoteismului pur, păstrîndu-și credința în omniprezența Creatorului, nu s-a gîndit nici un moment să-i limiteze lăcașul la cei patru

de Șef rabin dr. Moses Rosen

(Continuare în pagina a V-a)

Personajul central al dramei

Posibilitatea transformării interioare a unei ființe omenești este una din bazele credinței noastre. Omul nu este niciodată perfect, el caută întotdeauna să se cunoască mai bine, să se desăvîrșească, să priceapă mai în profunzime sensul vieții. În accepția iudaică, răul, decăzutul, atunci cînd se căiește cu adevărat, reușește să atingă un nivel moral mai ridicat decît cel drept și plin de calități prin naștere. Căci cel drept nu cunoaște lupta pentru transformarea interioară, nici satisfacțiile acesteia.

Există o povestire despre Moșe care explică autenticitatea acestei gîndiri. Atunci cînd Moșe a ajuns — cu poporul scos din robie — în deșert, vestea aceasta surprinzătoare s-a răspîndit în multe țări ale Orientului și a suscitat o mare uimire. Unul dintre regii care domneau pe acele meleaguri a hotărît să se întîlnească cu acel bărbat deosebit numit Moșe. care a îndrăznit să sfideze uriașa putere a cîrmuitorilor din Mițraim. Acel rege nutrea însă o oarecare teamă de această întîlnire, gîndind că Moșe trebuie să fie o personalitate prea covîrșitoare. L-a trimis deci pe cel mai bun pictor al său cu misiunea de a-i aduce un portret al conducătorului evreilor, spre a se putea familiariza mai bine cu trăsăturile acestuia. Atîrnînd portretul în sala tronului, regele i-a convocat pe înțelepții și magii cei mai iluștri, cerîndu-le să descifreze în trăsăturile picturii natura omului, căruia nu i-a dezvăluit identitatea. Înțelepții și magii au descoperit pe chipul necunoscutului urmele multor defecte. Regele era disperat : nu voia să creadă cele spuse de magi dar, pe de altă parte, îi venea greu să se îndoiască de perspicacitatea acestora. A decis, pînă la urmă, să se întîlnească cu Moșe și, din primele momente a ținut să-i împărtășească întîmplarea cu portretul și magii. Moșe i-a răspuns : „Înțelepții și magii tăi au dreptate ! Am multe defecte, dar tocmai fiindcă am luptat împotriva acestora am devenit ceea ce sînt".

Se știe că la început Moșe nu se simțea demn să îndeplinească misiunea cu care îl investise vocea Domnului din tufișul care ardea. Izolîndu-se, el refuza să răspundă chemării sfinte. Dar timpul presa. Domnul l-a obligat. Transformarea s-a realizat și Moșe a intrat în acțiune. Prințul de la curtea lui faro, din anii tinereții, devenit fugar și apoi păstor, s-a schimbat devenind, în cele din urmă, el insuși.

Profeții lui Israel s-au simțit întotdeauna oameni, cu defectele. sălbiciunile și ezitările lor, desăvîrșindu-se în eforturile pentru îndeplinirea misiunii ce și-o propuneau. Ieșaiahu exclama că are buzele impure și că din această pricină nu va putea împlini misiunea către care l-a îndemnat Domnul. Însă buzele sale au fost purificate și astfel a acționat potrivit menirii sale. La rîndul său, Ieremiahu

(Continuare în pag. VI-a)

— O, rege Ahașveroș, acel om crud și înverșunat este ticălosul Haman, aci de față !

PREMIERĂ LA T.E.S.

„Ordinul"

Ultima premieră a T.E.S., „Ordinul", ne face cunoștință cu un dramaturg austriac (stabilit în Elveția) de o frecventă circulație pe scenele și micile ecrane europene, cum se vede și din faptul că însuși acest „Ordin" își are premiera mondială, în 1967, la televiziunea franceză. Interesant acest Fritz Hochwälder care practică — cel puțin în cazul de față — formula destul de facilă, ca să nu spun chiar comercială, a „policier"-ului, a investigației detectiviste, pentru a ridica, de fapt, o problemă de conștiință, de conștiință individuală dar, într-un fel, și de conștiință națională și istorică. Un demnitar olandez cere poliției austriace să descopere — azi, într-un prezent pe care-l poți presupune chiar al zilelor noastre — pe acel polițist fascist vienez care i-a ucis, în timpul războiului, copila de 16 ani, participantă activă, ca și tatăl ei, la rezistența antinazistă. Misiunea este încredințată unui comisar extrem de corect și integru, cu un trecut — se pare — nepătat, umbrit doar (din punctul de vedere al „igienei" criteriilor poliției) de un șoc nervos suferit cu ani în urmă. Și iată-ne în fața primei lovituri de teatru a autorului: comisarul Mittermayer încearcă — la primirea acestei misiuni — o zguduire nervoasă și simțămîntul ciudat, neliniștitor, că el însuși ar fi săvîrșit acel asasinat, amintirea acestuia fiind îngropată în amnezia „de apărare", trăită după război. Investigația polițistă se transformă astfel în însăși conștiința personajului; acesta urmărește vinovatul printre meandrele memoriei sale deficitare, se caută pe sine, fuge de sine, îi e frică de sine, are momente de curaj și altele de lașitate și sfîrșește, atunci cînd se convinge că totuși el e criminalul, prin a se sinucide, aruncîndu-se deliberat în fața gloanțelor unui temut gangster. Un asemenea grav caz de conștiință raportat la o vinovăție destul de modestă, ca să zic așa (copila a fost ucisă nepremeditat), ar putea părea că încearcă într-un fel să reabiliteze și să-i „umanizeze" pe fasciștii de ieri, care au dormit ei liniștiți în urma genocidului comis, darmite să facă depresiuni nervoase din cauza unor omoruri prin imprudență. Nici un moment de „amnezie" a unui individ sau a unui popor, sau a istoriei însăși, nu poate, nu se cuvine să facă iertate crimele săvîrșite împotriva omenirii, iată ideea pe care și autorul o strecoară în final, destul de stîngaci, de altfel, replică lipită prea puțin convingător într-un final total neconvingător. Piesa are destule deficiențe de construcție, pe care și le admite deliberat pentru a se putea desfășura demonstrația; premisa însăși e falsă, nefundamentată psihologic (demnitarul olandez nu vrea pedepsirea criminalului, vrea doar așa, pentru o clipă, să-l vadă, să-l privească drept în ochi !!), finalul e de asemenea neconcludent (i se comunică olandezului că vinovatul e mort și el, se liniștește brusc). Dar Hochwälder include în substanța piesei sale o idee care mi se pare extrem de prețioasă și care îi susține armătura psihologică, reabilitîndu-i momentele de gol și neverosimil. Polițistul a ucis în timpul războiului, pentru că a primit *Ordin*. Și-a uitat realmente crima pentru că i s-a comandat amnezie, pentru că a primit *Ordin* să uite. Și-a redescoperit vina pentru că i s-a dat *Ordin* să descopere vinovatul. Acest „Befehl" este obsesia piesei, acesta constituie acuzația ei cea mai zguduitoare: există sisteme sociale — spune Hochwälder — care alienează omul transformîndu-l într-un automat, într-un robot care acționează la *Ordin*, nu numai ca gest exterior, ci chiar asupra propriei conștiințe. Există sisteme sociale care strivesc personalitatea umană și anihilează gîndirea, care readuc ființa gînditoare în stadiul animalității cele mai bestiale. Fascismul a constituit un asemenea moment de dezumanizare a omenirii, o pată rușinoasă pe obrazul secolului 20. „Să fim atenți ca asemenea vremuri să nu se mai întoarcă niciodată" se spune în finalul piesei, și acesta rămîne mesajul piesei, cu aceasta plecăm din sala de teatru, cu acel „Oameni, fiți vigilenți", încă neuitat al ziaristului ceh comunist Iulius Fucik.

Spectacolul de la T.E.S. poartă semnătura fermă și de înalt profesionalism a regizorului George Teodorescu care a izbutit să dea un aer de modernitate proaspăt unei piese construită destul de tradiționalist. Și mă gîndesc în primul rînd la „simultaneitatea" decorului, la aducerea permanentă pe scenă, în fața noastră, a tuturor locurilor acțiunii și a multora din personaje, luminile reflectoarelor urmărind doar pe cele implicate în acțiunea respectivului moment. Fără îndoială că decorurile de o simplitate rafinată (și economicoasă) ale Dianei Ioan-Popov l-au ajutat substanțial pe directorul de scenă în rezolvarea truvaiurilor sale regizorale, dar spectacolul rămîne (aparent în mod paradoxal, întrucît „Ordinul" e o piesă pentru actori) un spectacol al regiei, al reușitelor sale. Dintr-o distribuție corectă, omogenă, în care mari actori ai T.E.S. au apariții episodice dar nu lipsite de relief (Samuel Fischler, Benno Poplicker, Abram Naimark, Mano Rippel, Bebe Bercovici), se detașează — după mine — două prezențe actoricești. În mod firesc, cea a interpretului lui Mittermayer, personaj pilon al piesei și, dacă vreți, singurul bine conturat de autor, iar acest interpret este Carol Marcovici, actorul „vedetă" al T.E.S., favorizat de teatru dar răsplătind din plin aceste favoruri, actor aflat acum într-o împlinită și frumoasă maturitate, în posesia plină de siguranță a mijloacelor sale artistice. Rolul lui Mittermayer e construit de Marcovici cu o gravitate simplă, pe trăiri lăuntrice, pe o sobrietate de bun gust a expresiei scenice, și numai momentul crizei sale (alcoolice) mi s-a părut ieșind complet din tonalitatea jocului, cam strident, zgomotos și chiar, aș spune, nemodern. Am remarcat în acest spectacol apariția unui tînăr actor de promițător talent (pe care l-am suspectat, ce e drept, de o anume ostentație într-o revistă anterioară), Albert Kitzl dar care aici dovedește multă finețe și subtilitate în crearea acelui polițist ambițios, carierist, impulsiv, pe nume Poslanetz. Albert Kitzl știe să privească atent și să se miște dezinvolt, să asculte, să vorbească degajat, e într-adevăr un actor interesant, care va ajunge departe dacă va ști să-și țină în mîini temperamentul său excesiv...

Și ca să închei, aș spune că acest „Ordin" de la T.E.S., nu numai că *merită* văzut, ci *trebuie* văzut. Memoria trebuie ținută, se pare, mereu vie, mereu trează.

SARA STEIN

Marginalii la filmul «Actorul și sălbaticii»

Caratase și prietenul său Friedman

S-ar fi putut să ne lăsăm înșelați de prima chemare a „Actorului și sălbaticii". Dar n-am fi fost vinovați prea tare; filmul nu-și făcea un secret din recuzita revuistică, dimpotrivă, o etala asemeni unei momeli șirete, începînd chiar de la generic: scene de balet ritmate amețitor, paiete, vedete de muzică ușoară, penaje, reflectoare, comic gras, în fond, un film despre Tănase, popularul, jovialul, suculentul, cutezătorul nostru Tănase, redat astăzi pe ecran în versiunea lui Caragiu, de un Caratase rezultat din fantasticul aliaj între cele două metale nobile ale scenei românești, bune conducătoare de veselie și satiră, care — împreună — au făcut să răsune de pe această scenă hohotul imens, hohotul tonic, hohotul nimicitor și purificator cu care — obișnuim să spunem, citîndu-i pe clasici — ne despărțim de trecut rîzînd...

Am fi putut fi înșelați, dar cine cunoaște cuplul Titus Popovici — scenarist și Manole Marcus — regizor (și cine nu-i cunoaște pe cineaștii care au dat filmului românesc momente de înaltă conștiință civică, politică și nu mai puțin artistică — iar momentele acestea se numesc „Puterea și adevărul", „Capcana"?) nu ar fi crezut nici o clipă în joaca lor de-a divertismentul, de-a revista frivolă, de-a cupletul gratuit. Sigur, filmul „Actorul și sălbaticii" este în primul și în ultimul rînd un film de baricadă, un film politic, un film care spune „remember", și scriu aceste rînduri (care nici pe departe nu au pretenția de a se constitui într-o cronică de specialitate) de pe poziția spectatorului răscolit tocmai de mesajul umanist, militant, necruțător al filmului.

În „Actorul și sălbaticii", actorul *Caratase este pus față în față cu* sălbaticii, *cu legionarii. Actorul devine vocea masei, devine conștiința sa, devine protestul său activ, netemător, care nu poate fi zugrumat nici de cenzura lui Carol al II-lea, nici de amenințările legionarilor și nici chiar de crimele lor. În fața fanatismului demențial al „fraților de cruce", în fața revolverelor și a cuțitelor lor ucigașe, Caratase îmbracă travestiul revistei, „se ascunde" după pelerina roșie a lui Moș Crăciun, după fundițele și jucăriile unui pom de iarnă din mucava și de aici, în fața unei săli încremenite de curajul său, se ia la harță: cu legionarii, cu hitleriștii, cu acea ciumă verde, brună, neagră care invadase și infestase în acei ani România, Europa întreagă... În fața unei săli uimite de curajul histrionului, Caratase spune cupletul, tragicul, virulentul cuplet anti-hitlerist scris de prietenul și textierul său, autorul tuturor textelor sale incendiare, Ionel Friedman. Evreul cu care luptase împreună și se înfrățise pe viață în timpul primului război mondial, cel căruia legionarii au vrut să-i închidă gura urmărindu-l, terorizîndu-l, lovindu-l cu brutalitate. Și, în cele din urmă, asasinîndu-l. Dar, prin vocea lui Caratase, Friedman vorbește, biciuiește, protestează, condamnă și dincolo de moarte. Împreună, Caratase și Friedman — amîndoi fii ai acestui pămînt. devotați lui și simțindu-se răspunzători de tot ce afectează viața țării și a poporului — spun nu. Cu acel curaj și acea demnitate care a susținut în viață umanismul și umanitatea chiar și atunci cînd se părea că istoria își pierde pentru o clipă rațiunea. Ei spun acest nu cu riscul propriei lor vieți: jertfa este, în cazul amîndurora conștientă, lucidă și aceste secvențe ale filmului înalță personajele reale, urcîndu-le pînă la pragul de sus al metaforei, pînă la eroism.*

Filmul nu are pretenția unei reconstituiri fidele, documentare, nici nu ar fi interesant poate acest lucru, dar datele de la care pornește sînt reale — martorii se află încă printre noi și-și amintesc nu numai de fabuloasa făptură a lui Tănase și de verva sa satirică, dar și de textele acide, tăioase ale unui Nicu Canner, de colaborarea „Cărăbușului" cu destui scriitori evrei ai epocii — a căror întruchipare de sinteză este acest masiv, puternic și colorat Friedman, creat de Mircea Albulescu cu știuta-i monumentalitate. Interpretul marelui „Danton" al lui Camil Petrescu pe scena Teatrului Național iese din Panteonul teatrului românesc pentru a păși în universul pitoresc dar nu mai puțin conștient de forța sa de șoc politic al revistei politice cinematografice, și o face cu aceeași convingere, cu aceeași aderență la personaj, cu aceeași dăruire.

Și pentru că rîndurile de față apar în revista noastră, să semnalez și debutul în film al talentatei actrițe a T.E.S.-ului. Tricy Abramovici, într-un rol în care se întrezăresc unele din multele haruri artistice — voce, mișcare, farmec, prezență fizică — și care ne fac să-i așteptăm, cu încredere, viitoarele sale apariții, mai substanțiale desigur, în film. O scenă excelentă semnează și un alt tînăr actor de la Teatrul Evreiesc de Stat, Rudy Rosenfeld, care ne-a surprins prin atît de filmica lui apariție, prin jocul său interesant, nuanțat.

Gazdă primitoare, sobră și discretă, T.E.S. a oferit sala și scena sa filmărilor multora din secvențele filmului, ceea ce leagă, într-un fel, mai puternic acest film și personajele sale de interesul dv., al celor care citiți aceste rînduri și care. fără îndoială, ați văzut sau veți merge neapărat să vedeți „Actorul și sălbaticii".

SARA S.

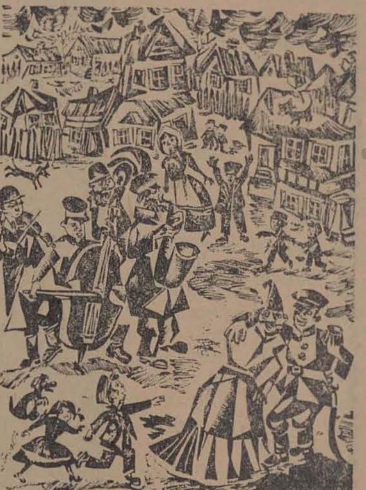

Purim-Șpil, gravură de EZEKIEL SCHLOSS

CEL MAI MARE FURNAL

În cadrul Combinatului siderurgic din Galați a început construcția celui mai mare furnal din țară. Noul furnal, a cărui încărcare va fi complet automatizată, are caracteristici tehnice care îl vor situa printre cele mai moderne și mai perfecționate obiective industriale de acest gen din lume. Cu o capacitate de 2700 metri cubi, furnalul în construcție la Galați va elabora anual o cantitate de fontă aproape egală cu întreaga producție de fontă a României în anul 1964.

REALIZĂRI ȘTIINȚIFICE

Activitatea celor 150 000 de cercetători, proiectanți și cadre tehnice din domeniul cercetării științifice românești, s-a concretizat în anul 1974 în numeroase realizări de prestigiu. Relevăm, printre altele, obținerea carbonului greu, crearea „hibridului viu" alcătuit din fragmente de organe provenite de la cinci donatori diferiți, elaborarea unor noi antibiotice de semisinteză, noi aplicații ale izotopilor stabili și radioactivi, ale ultrasunetelor, ale laserilor.

LA 40 DE EXPOZIȚII...

Meșteșugurile artistice românești vor fi prezentate pentru prima oară anul acesta în noi puncte ale globului: artizanatul la tîrgul specializat de la Madrid, bunurile de larg consum la Wellington—Noua Zeelandă, jucăriile la New York. Prezența produselor realizate de meșteșugarii din România va fi înregistrată în mai toate marile capitale ale lumii, mai precis la 40 de tîrguri și expoziții internaționale.

MOARĂ MOBILĂ

Un colectiv de tehnicieni de la Întreprinderea de industrie locală din Bacău a conceput și realizat prima instalație mobilă pentru măcinat porumb. Cu alte cuvinte, o moară mobilă cu valțuri, montată pe o platformă cu pneuri și acționată de un tractor, care poate pătrunde în oricare sat din județ. În 8 ore, această moară poate măcina circa 12 000 kg. de porumb, adică de trei ori mai mult decît realizează o moară stabilă din sate.

LINII FERATE ELECTRIFICATE

A fost dată în exploatare linia ferată electrificată Ciceu-Deda, în lungime de 125 kilometri. În acelaș timp, au fost terminate și cele trei substații de tracțiune de la Voșlobeni, Toplița și Deda. În prezent continuă lucrările de electrificare a liniei Ciceu-Brașov, în lungime de 107 kilometri. Prin introducerea tracțiunii electrice pe această magistrală, capacitatea ei va crește cu circa 40 la sută, prin sporirea tonajului și vitezei trenurilor.

Evreii din Panama

În anul 1821, cînd administrația colonială spaniolă a luat sfîrșit, Panama a devenit o regiune atașată Columbiei. În timpul acela o parte din evreii sefarzi din Jamaica și din evreii askenazi din Europa centrală s-au așezat aici. La mijlocul secolului al XIX-lea, un număr de emigranți de origine sefardă din Caraibi și un mic grup de askenazi din Europa, care au sosit în timpul goanei după aur în California, în special după terminarea drumului de fier din 1855, s-au stabilit în orașul Panama.

Un nou val de emigranți sefarzi a venit după cutremurul din St. Thomas în 1867. Prima comunitate evreiască, *Kol Shearith Israel*, a fost fondată în 1876. Au fost constituite o sinagogă, un cimitir, precum și o organizație de asistență mutuală.

Aproape în același timp a fost întemeiată o altă organizație evreiască în Colon.

După construirea Canalului Panama, recensămîntul din 1911 găsea 505 evrei declarați. Datorită căsătoriilor, congregația a sporit. Ea a fost afiliată la Federația Comunităților Evreiești din America Centrală.

Școala evreiască, Institutul Albert Einstein (fondat în 1954) are grade preșcolare, primare și secundare. Un centru al comunității și un club al studenților sînt alte instituții evreiești din Panama.

Contribuția evreilor din Panama e revelatoare pentru economia, industria și cultura panameză.

meridiane

APROAPE DE GOLFUL PERSIC

Într-una din scrierile sale, intitulată „Epistolă yemenită" (Igeret Teiman) Maimonide vorbește despre evreii din Isfahan. Vechea capitală a Persiei, situată pe drumul care leagă Teheranul de Golful Persic, era considerată pe acea vreme ca un centru al exegezei și gramaticii ebraice.

Comunitatea evreiască din Isfahan este menționată pentru prima dată în documente oficiale în anul 472, în timpul domniei regelui Firuz din dinastia Sasanizilor. Ei se aflau însă cu mult înainte pe acele meleaguri, unii fiind urmașii exilaților în Babilon, care nu s-au mai întors în Iudeea după proclamația lui Cyrus din anul 538 înaintea erei actuale, alții originari din provinciile romane înconjurătoare. După cum arată istoricul Moses din Corene, în anul 364, Șahpur al II-lea a trasferat un mare număr de evrei — după unele surse 7 000 — în interiorul Persiei. De altfel și Philo menționase „existența unui mare număr de evrei în fiecare oraș" din Diaspora transeufratiană.

Talmudul babilonean cuprinde referiri despre așezările evreiești de dincolo de Tigru și Eufrat. Existența unor obștii evreiești răspîndite în cuprinsul Persiei este confirmată într-o inscripție a lui Karter, un conducător al preoților lui Mazdaan, în perioada care a urmat domniei lui Șahpur al II-lea.

Cronicarul arab Abu Nuaym care a trăit în secolul al VII-lea relatează că în acea vreme evreii din Isfahan așteptau cu cîntece și dansuri venirea lui Mesia.

Într-adevăr, Isfahan este locul unde s-a născut și a trăit ben Iacob al Isfahim, numit și Abu Isa „profet și vestitor al lui Mesia", cum s-a proclamat el însuși. El și-a cîștigat numeroși adepți în cadrul obștii din Isfahan și împrejurimi. Cunoscuți sub denumirea de „isavis" sau „isfahanis", au continuat să existe pînă în secolul al X-lea. După tradiția locală, Abu Isa nu a murit, ci „s-a dus la fiii lui Moșe", de partea cealaltă a deșertului, pentru a le proroci. Un discipol al lui Abu Isa, Hivi al-Balki, a devenit cunoscut datorită celor 200 de răspunsuri ale lui Saadia Gaon, prin care a combătut teoriile acestuia.

În timpul califatului, cartierul evreiesc din Isfahan, cunoscut sub numele de „Javy" a crescut atît de mult încît geografii persani l-au denumit „al Yahudiya" (Orașul evreilor).

Viața religioasă a obștii din Isfahan se desfășura cu respectarea întocmai a tradiției. Șabatul și alimentația rituală erau respectate cu strictețe. Existau mai multe sinagogi, mikve, școli și alte instituții. Autoritatea academiilor babiloniene era recunoscută atît de comunitatea din Isfahan cît și de obștile risipite pe cuprinsul imperiului persan. Aceste obști aduceau o contribuție bănească anuală la menținerea centrelor de la Pumbedita și Sura, care îndrumau viața religioasă și culturală a acestora, numind pe daianim și rabini. Astfel, vestitul călător Beniamin de Tudela, care a vizitat Isfahanul prin anul 1166, notează că pe atunci comunitatea era păstorită de rabi Sar Șalom, numit de gaonul din Babilon. Același autor menționează că obștea avea pe atunci 15 000 membrii

O trăsătură caracteristică a vieții religioase a obștilor din Persia era obiceiul de a face pelerinaje la locuri sfinte. Un astfel de loc se afla și lîngă Isfahan, la Pir Bakran, presupusul mormînt al lui Sarah (Serah) bat Așer. Alte locuri de pelerinaj erau mausoleul lui Mordehai și al Esterei din Hamadan, mormîntul profetului Daniel din Susa, precum și al altor eroi biblici, presupuși a fi fost înmormîntați pe pămîntul Persiei.

Cînd, în anul 1598, regii din dinastia Safavizilor au făcut din Isfahan capitala țării, evreii au prosperat odată cu întreaga populație a orașului, ocupîndu-se cu diferite meșteșuguri și cu comerțul de textile, aromate, antichități. Ulterior Safavizii au reorganizat viața publică, prigonind credincioșii celorlalte religii. Evreii au avut mult de suferit. O îmbunătățire a situației s-a făcut simțită sub domnia lui Abas I., care din dorința de a slăbi caracterul teocrat al statului, a introdus unele reforme menite să scoată Persia din izolarea în care ajunsese, acordînd din nou libertate religioasă.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, evreii au avut mult de suferit, mai ales din pricina campaniilor de convertire forțată inițiate de șahul Abas al II-lea. Suferințele lor au fost descrise în cronicele iudeo-persane ale lui Babay ibn Lutf și Babay ibn Farhad și de unii călugări carmeliți și iezuiți, martori oculari.. Ei au arătat că în Isfahan, ca și în alte orașe, evreii au fost siliți să abandoneze religia ancestrală ; sinagogile au fost închise. Mulți dintre ei, în pofida supravegherii stricte la care au fost supuși, au revenit în ascuns la vechea lor religie, repetînd — în alte condiții istorice — fenomenul maranilor.

Cînd, spre sfîrșitul secolului al XVII-lea, J. Fryer a vizitat Isfahanul, obștea evreiască celebra nestînjenită Șabatul, luna nouă și celelalte sărbători. Sub șahii Suleiman și Husein persecuțiile au reînceput și abia la instalarea pe tron a lui Nadir Șah (1736—47) obștile din Persia au fost salvate de la distrugere.

În anul 1747, din dispoziția acestui șah, un evreu din Isfahan, Baba ibn Nuriel a tradus în limba persană Psalmii și Pentateuhul. Eruditul călător italian G. Vechietti, care a vizitat Isfahanul în secolul al XVII-lea, relatează că a găsit acolo manuscrise ale Bibliei în iudeo-persană și că a colaborat cu învățații evrei la traducerea acestora.

După instaurarea dinastiei Quajar, în anul 1794, capitala țării a fost transferată la Teheran, ceea ce a avut ca rezultat scăderea importanței culturale a obștii din Isfahan. Ea a început să se reducă, încît călătorii europeni care au vizitat orașul în secolul al XIX-lea ca David d'Beth Hilel (1828), Beniamin al II-lea (1850) și E. Neumark (1889) au apreciat că obștea cuprindea doar 3—400 de familii.

În secolul al XIX-lea și la începutul secolului nostru, prin intervenția lui sir Moses Montefiore și a țărilor europene, situația obștilor din Iran s-a îmbunătățit din punct de vedere religios, economic și cultural. Acest reviriment s-a reflectat în viața culturală prin apariția unor publicații în limbile iudeo-persană și ebraică. Au apărut primele ziare evreiești în limba persană „Ha Geulah" și „Ha Hayim". Aziz ben Jonah Naim a tradus în limba persană o seamă de poeme de Bialik.

Pitorescul oraș din apropierea Golfului Persic are și azi o comunitate evreiască ce continuă o tradiție multiseculară.

ÎN ÎNDEPĂRTATA JAPONIE

Un misionar scoțian cu numele McLeod, sosit în Japonia în 1870, a lansat ipoteza că poporul japonez ar fi descendentul celor zece triburi pierdute ale lui Israel. În cartea sa „Rezumat al istoriei antice a Japoniei", publicată la Tokio cițiva ani după sosirea sa acolo, el afirmă că primul rege al Japoniei, care a domnit în jurul anului 730 înaintea erei actuale și care se numea Ose, nu e altul decît ultimul rege biblic Hosea, care a murit în anul 722 î.e.n. El își susținea teoria găsind anumite similitudini între tradiția japoneză și cea mozaică, cum e existența chivotului sfînt atît în sinagogile evreiești cît și în templele sintoiste. Alte argumente erau că în districtul Yamato din Japonia două sate poartă numele Goșem și Manase, ceea ce din punct de vedere etimologic nu-și găsește nici o justificare în limba japoneză. Potrivit legendei, cele două sate se află pe locul unor așezări ale unui trib necunoscut, venit în Japonia în secolul al III-lea. În apropierea celor două sate mai există vestigii ale unei vechi construcții, numită mormîntul lui David. În orașul Usumasa există o fîntînă, construită de peste 15 secole pe un loc care ar fi aparținut unui conducător al acestui trib. Pe lespedea fîntînii s-ar afla gravat cuvîntul „Israel" afirmă McLeod.

Alte asemenea speculații a făcut și un erudit japonez, dr. Jenchiro Oyabe, absolvent al lui „Divinity School" din Yale, care în anul 1930 a publicat o carte intitulată „Originea Japoniei și a japonezilor", în care se străduiește să dovedească că Mikado-ul este un urmaș al tribului Gad. Mai precis, al unui descendent al lui Gad, cunoscut sub numele Nipon, autorul făcînd o legătură între numele acestuia și vechiul nume al Japoniei „Nipon". Încă un argument în sprijinul afirmației privind originea evreiască a japonezilor ar fi credința samurailor (membrii unei caste feudal-militare din Japonia) că strămoșii lor au venit în Japonia din Asia în anul 660 î.e.n. Numele de samurai este pus în legătură cu vechea Samariam, de unde evreii au fost exilați. În unele vechi sculpturi ale samurailor, noii veniți sînt prezentați purtînd vestminte lungi, ca ale asirienilor. De asemenea, samuraii respectă o seamă de ritualuri ca acela al răscumpărării primului născut, iar preoții japonezi poartă un „tonchin" întrucîtva asemănător cu filacterele credincioșilor mozaici. Steaua cu șase colțuri este de asemenea un motiv decorativ obișnuit în Japonia.

Dincolo de aceste speculații, fapt cert e că printre exploratorii portughezi și negustorii olandezi care au debarcat la Nagasaki în secolul al XV-lea se aflau și evrei ; după cum, odată cu comandorul american Matthew C. Perry care a stabilit legături economice între Japonia și țările occidentale în anul 1854, un mic număr de evrei din Anglia, Franța, Germania, India și Irak s-au stabilit pentru perioade mai scurte sau mai lungi în porturile insulei. Dintre aceștia, Alexander Marks și fratele său au venit la Yokohama în anul 1861. Mai e menționat Raphael Schoyer, venit din Statele Unite, care a editat primul ziar într-o limbă străină apărut în Japonia.

La începutul anului 1870, vreo 50 de familii evreiești, majoritatea din Polonia, dar și din Anglia și Statele Unite, s-au stabilit la Yokohama, care a rămas unul din centrele principale ale obștii evreiești din Japonia.

Spre sfîrșitul secolului al XIX-lea, un comitet compus din misionari protestanți și din japonezi trecuți la creștinism au editat o traducere a Bibliei, care a fost revizuită și reeditată de mai multe ori în anii care au urmat.

Tot atunci a luat ființă o obște evreiască la Nagasaki, port important al extremului orient. Ea s-a dispersat în timpul războiului ruso-japonez din 1905, centrul vieții evreiești din Japonia deplasîndu-se în orașul-port Kobe. Comunitatea de aici, în majoritate sefardă, a moștenit sulurile Torei comunității din Nagasaki, care n-a lăsat în urma ei decît un cimitir, descoperit abia după terminarea celui de al doilea război mondial.

O altă comunitate a existat la Yokohama pînă în anul 1923, cînd a avut loc un puternic cutremur. Ea a tipărit și o publicație evreiască în limba engleză „Universal Review". Obștea din Kobe numără cîteva sute de persoane, avînd pe lîngă sinagogă și instituții de cult și de asistență, în special pentru ajutorarea refugiaților.

Un lucru mai puțin cunoscut e faptul că în anul 1934, Japonia a anunțat că oamenii de știință, muzicienii și tehnicienii evrei, nevoiți să părăsească Reich-ul nazist, sînt bineveniți în Japonia și că se întocmise chiar un plan pentru primirea a 50 000 de refugiați. Acest proiect nu a fost însă dus la îndeplinire.

După terminarea celui de al doilea război mondial, în Japonia a crescut interesul pentru alte concepte religioase, printre care și iudaismul. Studiul istoriei și culturii iudaice s-a extins mai mult ca înainte. Asociația japoneză pentru studii iudaice a inițiat publicarea revistei „Studii despre viața și cultura evreiască". Masaiuki Kobayashi, profesor de istorie la universitatea Waseda din Tokio a activat intens pentru răspîndirea cunoștințelor despre problemele evreiești.

Astăzi, comunitatea evreiască din Japonia numără circa 1 000 membri, majoritatea stabiliți la Tokio și la Yokohama.

CARNET

HAMAN...

De Purim se cuvine să fim veseli, nu-i aşa, de aceea bănuiesc că aşteptaţi de la mine una sau mai multe istorioare, nostime, care să vă sporeasca buna dispoziţie. Cunosc, fireşte, cîteva asemenea anecdote şi intîmplări din tîrg, cu mascaţi, muzicanţi şi feste, mai mult sau mai puţin izbutite, jucate cîte unui gospodar cu bani mulţi şi minte mai puţină. Dar nu despre toate acestea îmi vine să vorbesc acum... Gîndul meu se îndreaptă către el, Haman, sursa tristei bucurii de Purim.

N-o fac cu intenţia de a vă strica cheful. In definitiv sfîrşitul lui Haman vă este cunoscut din Meghila, sinistrele sale uneltiri au fost dejucate de mult iar el, perfidul curtean al unui rege beţiv, desfrînat şi cam sărac cu duhul, şi-a primit pedeapsa bine meritată. Din acest punct de vedere totul este O.K., cum se spune azi: pentru o dată Justiţia şi-a tras legătura de pe ochi iar braţul ei a lovit prompt şi direct la ţintă. Iar dacă la toate acestea mai adăugăm şi faptul că de pe urma sinistrului personaj calendarul nostru s-a îmbogăţit cu o sărbătoare, folclorul cu de la mine una sau mai multe istorioare, nostime, care să vă sporească buna dispo un proverb, iar bucătăria cu o prăjitură, vedem că la urma urmei din această afacere nu am ieşit în pagubă. Vorba lui Şalom Alehem: şi la nenorocire trebuie să ai noroc. Ba cunosc pe cineva care e de părere că de abia la nenorocire trebuie să ai noroc. „Cînd toate îţi merg din plin, încearcă el să te convingă, te poţi lipsi foarte uşor de noroc; cînd eşti la strîmtoare, atunci ai nevoie de mare noroc, altminteri e albastru tare...".

Dar nu despre amicul meu şi năstruşnicele sale paradoxuri e vorba ci despre Haman. Eruditii noştri au îndreptat asupra sinistrului personaj lumina înţelepciunii lor, spre a ni-l înfăţişa şi a-l înfăţişa lumii în toată goliciunea sa. Haman, ne spun ei, e geniul rău al istoriei, e uneltirea josnică, e crima, e abjecţia în expresia ei cea mai teribilă. Toate acestea sînt cunoscute, au spus-o alţii mai bine şi mai cu miez decît mine.

Ceea ce vreau eu să sugerez este că în afară de instincte criminale, Haman mai are şi un sinistru simţ al umorului. Înainte de a-şi ucide victimele, el simte o teribilă poftă de rîs. Ele, victimele sale, sînt menite să-i satisfacă atît setea de sînge cît şi foamea de rîs. Hohotul sinistru, demonic al lui Haman, la fel de teribil ca şi crimele sale !... Teribilul, înspăimîntătorul lui umor negru !...

La Auschwitz a pus să fie construită o cetate a morţii, cu camere de gazare şi crematorii, cu barăci în care oamenii putrezeau de vii şi cu infirmerii în care li se făceau bolnavilor injecţii cu benzină în inimă, a înconjurat totul cu gard înalt de sîrmă ghimpată, iar pe poarta principală a pus să se atîrne inscripţia: „Arbeit macht frei! — Munca te face om liber". Teribilul, înspăimîntătorul umor negru al lui Haman...

La Dachau a adunat pe cei mai de seamă instrumentişti din marile centre muzicale ale Europei ocupate, i-a îmbrăcat în uniforme pompoase şi a obligat coloanele de muribunzi să păşească în sunetele muzicii. Din ordinul său un compozitor în ţinută vărgată a compus un Vals al morţii, pe care orchestra îl executa în timp ce deţinuţii în careu asistau la spînzurări... Hohotul sinistru, demonic, al lui Haman, la fel de teribil ca şi crimele sale !

La Maidanek alegea la întîmplare un deţinut, îl tîra la zid, îndrepta asupra lui ţeava puştii, avînd grijă ca exact în clipa cînd răsuna detunătura, nefericitului să i se aplice o lovitură năucitoare în moalele capului. Cînd victima se trezea din leşin, Haman i se adresa cu un rîs sardonic: „Vezi, ai ajuns acum pe lumea cealaltă şi iată că şi aici tu eşti victimă neputincioasă în timp ce eu sînt stăpînul..." Înspăimîntătorul, teribilul umor negru al lui Haman !

Într-o zi geroasă de iarnă, cu zăpadă multă — poate era Purim — a poruncit ca toţi evreii tîrgului ocupat să se prezinte în piaţa publică cu cîte o linguriţă de argint din serviciul de ceai. Neapărat de argint şi din serviciul de ceai. Cei care aveau s-au grăbit să dea ascultare, ceilalţi au alergat, s-au rugat să li se împrumute, căci şi unii şi alţii ştiau foarte bine că nu e de glumit. Cînd s-au adunat cu toţii, bătrîni, bărbaţi în toată puterea şi tineri în pragul vieţii, au fost încolonaţi şi puşi să cureţe zăpada cu linguriţele de argint. Nămeţii erau cît casa, fiecare a primit o porţiune a străzii, punîndu-li-se în vedere că acela care nu va curăţa şi ultimul fir de zăpadă... Hohotul sinistru, demonic, al lui Haman !

Asta s-a întîmplat iarna, pe ger şi zăpadă. Vara cînd rîndunica săgeta tăriile albastre şi cîmpul mirosea a orz pîrguit, punea cîte un nefericit — de preferinţă un bătrîn bărbos — să se caţere în cireş şi să dea din mîini, ca o pasăre. Cît mai sus şi cu mîinile cît mai date în lături, ca iluzia zborului să fie perfectă. Din verandă, îndrepta cu atenţie arma în direcţia pomului, ochea îndelung şi apăsa pe trăgaci şi pasărea-om se prăbuşea în iarba mătăsoasă. Înspăimîntătorul, teribilul umor negru al lui Haman !

Toate acestea şi încă multe altele pe care nici o Meghila — ori cît de lungă — nu le poate cuprinde, s-au întîmplat de mult, în vremea lui Haman, care de la Susa şi pînă la Auschwitz şi-a însemnat trecerea prin lume cu o dîră de sînge. În acest lung răstimp, a apărut sub multe măşti — pe care nu le foloseşte doar de Purim — dar dincolo de ele chipul i-a fost acelaşi; Haman, despotul însetat de sînge, care înainte de a-şi ucide victimele are poftă să se distreze pe seama lor.

Dar sfîrşitul lui Haman ne este cunoscut din Meghila. Ori de cîte ori povestea părea că se repetă, se repeta mai ales sfîrşitul ei. Rîsul sinistru al lui Haman a pierit şi piere odată cu el. Această certitudine, pe care ne-o întăreşte Meghila mai veche şi mai nouă se află în fond la baza tristei noastre bucurii de Purim.

VICTOR RUSU

N. STROE îşi aminteşte...

Bal la Buhuşi

Cuvîntul amintire. cred că vine de la a ţine minte. Ţii minte? Ţii minte balul de la Buhuşi de acum 50 de ani? O să mă întrebaţi ce căutam la Buhuşi? Şi încă la bal... Eram un copilandru şi împreună cu alţii ca mine ne-a venit nouă o idee, la Bacău, unde eram în vacanţă, să organizăm un bal la Buhuşi. Unul dintre noi, mai vorbăreţ, a fost numit impresar şi cu bani strînşi de la fiecare a plecat cu trenul la Buhuşi. A făcut ce-a făcut acolo şi l-a convins pe stăpînul sălii, un măcelar care avea şi sală pentru baluri şi nunţi, cu masă, cu fripturi şi orchestră, cu acordeon şi tobă. A anunţat — Mare bal, cu program artistic şi orchestra de dans „Charlston". Noi era programul.

Simbătă seara, trupa compusă din „trei doamne şi toţi trei", aşteptam la control să vină lumea. Şi lumea nu venea... şi nu venea. Că şi lumea asta cînd începe să nu vină, apoi nu vine. Tîrziu, apar doi: dl. şi d-na Goldmacher. Şeful de control i-a cunoscut.

— Adela — spune dl. Goldmacher — ia vezi cine e în sală...

Nici n-a trecut un minut şi apare Adela care spune surprinsă:

— Nu e nimeni!

— Nu e nimeni? Hai să fim şi noi nimeni!

A mai trecut un timp şi au început să apară notabilităţile oraşului. Controlorul nostru, cu tonul amabil, ciripeşte ca o păsărică:

— Biletele dumneavoastră. vă rog.

— Ce bilet, eu sînt şeful pompierilor!

— Poftiţi domnule şef.

Apare altul:

— Biletele, vă rog!

— Ce bilet? Eu sînt judecătorul de tribunal!

— Poftiţi domnule judecător!

— Biletele, vă rog!

— Ce bilet? Eu sînt poliţaiul oraşului!

— Poftiţi, domnule poliţai!

În sfîrşit, apare un nou personaj:

— Biletele, vă rog!

— Eu sînt cantorul de la sinagogă.

— Şi ce? Intră tot oraşul pe gratis? Ia bilet!

— Bine, dar cît costă?

— Cinci lei.

— Şi ce se joacă?

— Nu se joacă, e bal.

— Bal? Dar eu nu dansez. Bună seara!

Şi aşa cu trei spectatori de favoare — cu nevestele şase — cu gratargiul supărat că rămîne cu micii nevînduţi şi cu femeia de serviciu care mînca seminţe, am început programul. În sală era o linişte mormîntală iar eu recitam din Topîrceanu în sunetul cadenţat al ronţăitului seminţelor.

In timp ce jucam ne făceam socoteala: cu ce plătim sala? Cu ce să plăteşti şi ce socoteală să faci, cînd n-ai nici un ban... O singură soluţie mai rămînea. In timp ce orchestra cîntă pentru dans, noi, artiştii, fugim pe fereastră drept la gară. Drumul pustiu, lumină de loc şi noi... Fuga-i ruşinoasă dar... În gară, nişte vagoane de marfă. Bilete am fi luat dar n-au vrut să ne dea pe datorie. Soluţia — un vagon de marfă. Ne urcăm tiptil în vagonul plin cu saci. Ce ne vine în cap? Să intrăm în nişte saci goi. Ei. acum eram marfă. Vin doi ceferişti, se uită la saci şi făcînd socoteala spun:

— Ăsta merge la Lespezi, ăsta la Gîrleni... Dar cu sacii ăştia trei ce-o fi?

— Pe ăştia îi lăsăm la Bacău.

Dar, exact în acel moment, unul din noi spune fără să vrea:

— Foarte bine!

Un ceferist spune atunci celuilalt:

— Ai zis ceva?

— N-am zis nimic!

— Mi s-o fi părut...

Noi, cei trei saci, îngheţasem de frică.

Trenul se pusese în mişcare şi mergea ca marfarul: balanga, balanga, balanga. Unul din noi strănută tare în sacul lui — hapciu!

— Noroc! Să trăieşti Grigore! Ai cam răcit!

— Poate tu să fi răcit...

— Păi n-ai strănutat?

— Poate tu să fi strănutat...

— Măi, aici nu-i lucru curat, să tragem semnalul de alarmă.

De frică, de nefrică, spune unul din sac:

— Nu trageţi semnalul de alarmă, că n-avem să plătim amenda!

Intîi, cei doi ceferişti s-au speriat, apoi au început să rîdă. Noi am ieşit din saci. le-am explicat ce e cu noi, le-am spus poezii, le-am cîntat, le-am spus glume.

Şi uite-aşa, trenul a ajuns la Bacău. Noi ne-am plătit călătoria cu programul oferit, dar baluri n-am mai organizat.

Vinul: binecuvîntare sau blestem?

Şi în chestiunea consumului de băuturi alcoolice punctul de vedere tradiţional iudaic se caracterizează prin moderaţie şi bun simţ. Acceptînd vinul ca pe una din bucuriile pe care Dumnezeu le-a creat pentru om, iudaismul previne totodată împotriva excesului pe care îl socoteşte un păcat. Ştim că în vechea Iudee băutura obişnuită era vinul, deoarece aici strugurii erau în abundenţă, pe cînd în Babilon vinul era mai rar iar băutura obişnuită era berea de smochine. În timp ce marea majoritate a poporului se înfrupta din dulceaţa vinului, slăvind pe Domnul, erau credincioşi care se fereau cu străşnicie să se atingă de această băutură, în virtutea legămîntului de nazirat. În cartea Numerii, un întreg capitol este închinat regulilor respective. Printre obligaţiile pe care şi le lua un nazireu era şi aceea de a-şi lăsa părul lung, de a evita să vină în atingere cu vreun cadavru şi de a nu consuma vin.

Preoţilor nu le era permis, în templu, să bea vin înainte de oficierea serviciului. În cartea Leviticului (10,8—11) citim: „Apoi, grăind Domnul către Aaron, a zis: „Vin şi sicheră să nu bei, nici tu, nici fiii tăi, cînd intraţi în cortul adunării sau vă apropiaţi de jertfelnic, ca să nu muriţi. Aceasta-i aşezămînt veşnic în neamul vostr, ca să puteţi deosebi cele sfinte de cele nesfinte şi cele necurate de cele curate; şi ca să învăţaţi pe fii lui Israel toate legile, pe care le-a poruncit lor Domnul prin Moşe".

Bazîndu-se pe ultimele versete, eruditii noştri au stabilit (Ketubot 20 b) că un învăţat care a băut o cantitate cît de mică de vin nu are cădere să se pronunţe în chestiuni teoretice, existînd prezumţia că n-are limpezimea minţii necesară.

Biblia şi scrierile talmudice ne previn deseori împotriva urmărilor funeste ale beţiei. Clasic în această privinţă este episodul cu Noe şi Lot. După unii comentatori există şi un avertisment anterior, de la Adam. Potrivit acestora, păcatul primului om nu e legat de măr. Unii rabini (Midraş Geneza Rabba 15,7) susţin că fructul oprit era un ciorchine de strugure. Deci, păcatul a apărut pe lume prin strugure.

Profetul Ieşaiahu, vorbind despre orgii de beţie, spune: „Dar şi aceştia se clatină de vin şi rătăcesc drumul din pricina băuturilor tari; preotul şi proorocul se poticnesc de băutură, sînt biruiţi de vin, au ameţeli din pricina băuturilor tari, în vedenii se înşeală, în hotărîri şovăiesc". (Ieş. 28,7—8).

Fiul încăpăţînat şi nesupus din cartea Deuteronomul (21,18—21) este descris drept „lacom şi beţiv".

Toate acestea nu trebuie desigur înţelese ca o dezaprobare categorică a consumului de băuturi tari. Luat cu măsură, vinul este una din bucuriile vieţii. Astfel, psalmistul aduce laude Domnului pentru vin „care înveseleşte inima omului, făcînd să-i lucească faţa de bucurie mai tare decît dacă ar fi unsă cu untdelemn".

Interesant este punctul de vedere potrivit căruia vinul poate constitui o alinare, fie şi fugară, a suferinţei omului aflat în nenorocire. Iată, spre ilustrare, un pasaj semnificativ din Cartea proverbelor: „Nu se cuvine regilor, o, Lamuel, nu se cuvine regilor să bea vin şi conducătorii băuturi îmbătătoare, ca nu cumva bînd să uite legea şi să judece strîmb pe cei sărmani. Daţi băuturi îmbătătoare celui ce e gata să piară şi vin celui cu amărăciune în suflet. Să bea şi să uite sărăcia şi să nu-şi mai aducă aminte de chinul lui".

În baza acestei recomandări, în unele comunităţi s-a statornicit obiceiul de a aduce în dar vin la vizite de condoleanţe. Într-un pasaj din Talmud babilonean (Eruvin 65 a) se spune că vinul a fost creat numai în scopul de a consola pe cei mîhniţi. Acelaşi pasaj, în mod hiperbolic, spune că atunci cînd într-o casă, vinul este vărsat ca apa, aceasta aduce binecuvîntarea casei respective.

Se ştie că vinul are în cadrul cultului, o funcţie rituală. Versetul din Cartea Judecării în care se spune că „vinul înveseleşte pe Dumnezeu şi pe oameni" a fost interpretat în sensul că leviţii cîntau în templu numai atunci cînd vinul era vărsat deasupra altarului.

Printre cele mai răspîndite ceremoniale rituale în cadrul cărora se foloseşte vinul amintim *kiduş* şi *havdala* de Şabat şi sărbători. De Pesah, la Seder, fiecare credincios trebuie să bea patru cupe de vin. Vinul este, fireşte, copios apreciat de Purim.

În mişcarea hasidică băutura era privită ca un mijloc pentru risipirea tristeţii — un păcat esenţial pentru hasidimi — şi pentru a trezi entuziasmul. O vorbă hasidică spune că cea mai de seamă calitate a unui păhărel e că-ţi oferă ocazia să rosteşti: „Binecuvîntat fii Tu, Stăpîne al universului, care ai creat toate cîte există". De atunci, a apărut obiceiul hasidic ca atunci cînd se serbează un eveniment fericit în familie, să se ofere un păhărel de rachiu după celebrarea serviciului religios.

În concluzie, se poate afirma că iudaismul nu numai că nu interzice consumul de vin, ci recunoaşte virtuţile sale, motiv pentru care este folosit şi în ceremonialul religios. Totodată, sîntem preveniţi împotriva abuzului, beţia fiind condamnată cu severitate atît în scrierile talmudice cît şi de rabini şi înţelepţi.

Deci, depinde numai de noi înşine ca vinul să fie o binecuvîntare sau, dimpotrivă, un blestem...

GLOSE BIBLICE

CASA DOMNULUI

(Urmare din pag. I-a)

pereți ai templului. Comunitatea sufletească a credinciosului cu Dumnezeu nu poate fi legată de un anumit loc. Ea se poate produce oriunde binecuvîntarea credinței a pătruns în inimă, căci scris este „În orice loc numele meu va fi amintit, voi veni la tine și te voi binecuvînta". (Exodus 20—21).

„Lăcaș al Domnului" e pentru noi întreaga creațiune și nu numai o anumită casă. נשמת כל חי׳ Sursa nesfîrșită a vieții care e Dumnezeirea se află pretutindeni căci מלא כל הארץ כבודו „plină de măreția Lui e întreaga lume". În fiecare faptă bună, în fiecare gînd senin, în fiecare sentiment nobil se produce întîlnirea cu Acel care e izvorul binelui, al seninătății, al nobleții.

Pe lîngă această confruntare a individului cu Divinitatea, e necesară însă și una a colectivității. Cele mai multe din rugăciunile noastre sînt formulate la plural, căci ele exprimă nu numai aspirațiile izolate ale unui ins, ci ale obștii. Cînd implorăm binecuvîntarea cerească în Șemone Esre (cele 18 rugi care constituie partea esențială a liturghiilor zilnice) o facem nu numai pentru noi înșine ci și pentru societatea în mijlocul căreia trăim. „Solul obștii" care e cantorul nu poate oficia înaintea altarului, fără prezența în sinagogă a cel puțin zece bărbați trecuți de majoratul religios (minian). Iată pentru ce noi numim sinagoga „beit hakneset", „Casa adunării" căci principalul ei scop este reunirea credincioșilor. Ruga noastră e rostită în comun, căci comun ne e destinul iar Terum — înălțarea sufletească — nu se poate produce decît dacă smulgem din lăuntrul nostru orice urmă de egoism, dacă ne contopim ființa cu întreaga colectivitate.

Sinagoga nu este, însă, numai o casă a rugăciunii, după cum iudaismul nu este numai o mărturisire de credință religioasă. În primul rînd este Tora — învățătura — iar fără de aceasta nu există iudaism. Revelația colectivă, prima noastră întîlnire cu Dumnezeu a fost acea sinaitică, atunci cînd ne-a fost dăruită cartea cea sfîntă a Torei. Fără comorile ei etice, fără resursele ei morale, fără legislația dreptății și a păcii care umple paginile ei, nu ne putem considera credincioși ai acelui Dumnezeu pe care noi îl concepem identificat cu învățătura sa și cu cei care o studiază. קוב״ה אורייתא וישראל חד הוא

Acesta este motivul pentru care sinagoga se mai numește și „beit-hamidraș", „Casa învățăturii". De mii de ani, de atunci de cînd torțele legionarilor imperatorului Titus au mistuit templul al doilea din Ierusalim, pretutindeni unde s-au așezat zece evrei credincioși ei și-au întemeiat o „casă a învățăturii". Acolo, în mijlocul străvechilor foliante, în paginile îngălbenite de vremuri ale învățăturii sfinte, ei și-au găsit refugiul în fața tuturor urmașilor lui Titus care au căutat să-i nimicească. Acolo li s-a ascuțit spiritul ,acolo s-a risipit bezna ignoranței, acolo s-a creat adevărata aristocrație, acea a învățăturii.

II. Lumină veșnică

Pericopa TEȚAVE (22 Adar — 22 februarie)

ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך, כתית למאור להעלות נר תמיד. באהל מועד בחוץ לפרוכת אשר על העדה יערוך אתו אהרון ובניו מערב עד בוקר, לפני ד׳; חקת עולם ל־דורותם מאת בני ישראל (שמות כז—כ,כ)

„Și tu poruncește fiilor lui Israel să-ți aducă pentru luminat untdelemn curat, stors din măsline, ca să ardă drept lumină permanentă. În cortul întîlnirii, dincoace de perdeaua care acoperă chivotul legii, Aaron și fii săi să orînduiască această lumină, de seară pînă dimineața, înaintea Domnului ; o pravilă veșnică, în toate generațiile, pentru fiii lui Israel".

Această lumină perpetuă — נר תמיד — trebuie înțeleasă în ce are ca simbol sublim : Casa Domnului păstrează în mijlocul poporului scînteia divină. Razele care, pornind de la centrul de lumină al Templului, sparg perdeaua de întuneric a lumii păgîne, aduc adevăr și învățătură, conștiința dreptății și a moralei în sînul poporului evreu și al omenirii. Fără forța luminii, nici chiar Tabernacolul nu-și poate îndeplini misiunea de a arăta calea pe care trebuie să meargă fiecare om, de a respecta legile ce ne-au fost date de Dumnezeu. Fiii lui Israel au fost îndemnați să lupte pentru lumină, s-o apere în contra întunericului. E caracteristic că în Tora noastră, primele cuvinte pe care le auzim rostite de Atotputernicul sînt : „Să fie lumină". Un ecou al acestor cuvinte îl auzim în pericopa noastră și îl vom regăsi mereu în cărțile noastre sfinte, ca și de-a lungul întregii noastre istorii.

מעלה היתה לפני המנורה שעלי׳ הכהן עומד ומטיב עד שתהא שלהבת עולה מאלי׳

„O treaptă se afla înaintea Menorei, pe care stătea preotul și îmbunătățea mereu lumina pînă cînd flacăra s-a înălțat de la sine". Discipolii lui Moșe îi cinstesc memoria, împlinind rolul acesta al slujitorului de altar din templu. De mii de ani încoace ei stau, în văzul omenirii, pe o scară de la înălțimea căreia ei îngrijeau ca lumina să nu se stingă. Oricîte furtuni s-au abătut amenințînd această lumină, ei au rămas neobosiți paznici ai ei și s-au străduit ca mereu s-o îmbunătățească. Rolul lor va fi împlinit atunci cînd nici o primejdie nu se va mai abate asupra Menorei, cînd deasupra omenirii nu va mai sufla nici un vînt de ură, cînd „flacăra păcii și dragostei se va înălța de la sine".

„Cu măslinul sînt asemuiți credincioșii Torei" — comentează înțelepții — „căci măslinul cu cît îl strivești mai mult, cu atît uleiul pe care îl dă e mai pur, mai luminos, așa și dînșii cu cît vor fi mai prigoniți, cu cît vor fi mai striviți de dușmani, cu atît lumina lor interioară va fi mai curată, mai strălucitoare".

III. A ține minte

(Șabat Zahor)

Sîmbăta dinainte de Purim se numește Șabat Zahor, fiindcă se citește capitolul din Tora în care a înfățișat modul perfid și crud în care Amalek i-a atacat pe evrei — pe cei slabi, bolnavi, rămași în spatele coloanei — în pustiu, la ieșirea din Mițraim. Acest capitol începe cu cuvîntul *Zahor* — Adu-ți aminte... Atotputernicul, expresia supremă a principiului dreptății, ne-a poruncit să nu uităm fapta abominabilă a lui Amalek și să ștergem numele său. Pentru împlinirea prescripției de a citi acest capitol de istorie a fost aleasă sîmbăta care precede sărbătoarea de Purim, deoarece crudul Haman, sinistrul personaj din Cartea Esterei, era din seminția lui Amalek.

Am putea să ne întrebăm : cum trebuie să înțelegem totala nimicire a lui Amalek ? Oare n-avem datoria să iertăm cu mărinimie chiar și dușmanului o nedreptate săvîrșită împotriva noastră ?

Răspunsul este : dacă acela care ne-a lovit sau ne-a nedreptățit dovedește că regretă gestul, că e conștient de vina sa și că este hotărît, în viitor, să urmeze calea echității, a raporturilor umane normale, avem, într-adevăr, datoria să-l iertăm și să-i dovedim că știm ce este iubirea aproapelui. Cum se prezintă, însă, cazul cu Amalek ? El a atacat oameni neînarmați, frînți de oboseală, chinuiți de arșița neîndurătoare din pustiu, istoviți și sleiți de vlagă. El pîndea de după stîncile deșertului și așteptînd să treacă grosul coloanei ataca oameni nevinovați, lovea și ucidea pe cei ce nu erau în stare să se apere. Vărsarea sîngelui copiilor, al bătrînilor și al bolnavilor nu trebuie să rămînă nepedepsită. De aceea vina lui Amalek nu trebuie uitată și avem datoria : „Să ștergi numele lui Amalek de sub cer — nu uita !".

DECESE

În perioada 26 ianuarie — 10 februarie 1975 în cimitirele Comunității evreilor din București au fost înhumați :

Ilovici Etty (79 ani) str. Bîrlei 1 ; Rubin Lilu (66) Mămulari 20 ; Stroe Maria (83) Ion Ghica 1 ; Heschia Stela (80) Arcului 3 ; Ghecher Samoil (70) Gr. Manolescu 25 ; Hoffman Dora (86) Traian 12 ; Foghel Massita (69) Moșilor 257 ; Căldăraru Israel (72) Octavian 16 ; Friedmen Sura Sica (81) Intr. Olteni 4 ; Schwartz Simon (86) I. C. Frimu 10 ; Fruchter Mendel (75) Bd. Metalurgiei 19 ; Weintraub Ghiță (77) Profetului 20 ; Rotman Ester Mirel (75) Intr. Licurici ; Tutengeld Beatrice (75) Aleea Valea Florilor 8 ; Catz Seina (87) Romus 10 ; Ghingold Roza (50) Mașina de Pîine 69 ; Hornstein Tilly (82) Alex. Moruzzi 57 ; Schwartzberg David (84) Galați 18 ; Teitel Ana (93) Vulturi 30 ; Wexler Iosif (74) Puțul lui Zamfir 29 ; Lichtenbaum Iosef Tanenzapf (78) Bd Păcii 46 ; Almășanu Cecilia (69) Dragoș Vodă 37 ; Neuman Cecilia (54) Bd. Coșbuc 102.

Comunitatea Evreilor din Botoșani anunță cu regret încetarea din viață a lui

ROTARU MOCHEI

în etate de 64 de ani

Defunctul a fost responsabilul restaurantului ritual.

Familiei îndoliate, sincere condoleanțe.

ACUM 90 DE ANI...

● *SOCIETATEA* Zion *din București anunță că va fabrica Mațot și în acest an, în două calități : una obișnuită, pe care o va vinde la preț de cost, și una superioară, din al cărei cîștig va împărți Mațot gratuit, celor lipsiți de mijloace.* „Ambele calități vor fi bune la gust, subțiri și coapte bine". *Se face apel ca publicul să se înscrie din vreme, pentru a putea fi toți satisfăcuți.*

● *BALUL dat în seara de 3 februarie 1885 de societatea* Filomela *în folosul unui june care urmează să plece în străinătate pentru completarea studiilor muzicale, a avut* „un succes bun, mulțumită activității dezvoltate de președinte, Luigi Helfant și de A. Vereanu și R. Rosen membri în comitet. Sala era splendid decorată, lume multă și aleasă. sala plină de inteligență și popor, tombolă animată, un aspect pitoresc îl ofereau frumoasele și numeroasele costume naționale ale damelor".

● *LA VASLUI a fost înființată societatea* Juventus „cu scop de a da instrucțiune copiilor săraci". *Președinte a fost ales Iulius Revici.*

● *SOCIETATEA de domnișoare* Benoth Zion *din Craiova,* „care în anul ce a trecut a dovedit că împlinește cu onoare scopul cultural și umanitar ce urmărește" *și-a ales un nou comitet : președinte d-ra Rebecca F. Lazăr, membre domnișoarele Rosa Fleissman, Helene Eskenasy, Ernestine Levy, Rosa Fildermann.*

● *LA BUCUREȘTI a avut loc la 3 februarie adunarea generală anuală a societății* Gemilat Hesed *care a sărbătorit 28 de ani de la fundare. Este cea mai veche societate evreiască ce mai există. Au luat cuvîntul A. E. Gaster, dr. M. Beck, dr. M. Gaster. În raportul prezentat s-a arătat că societatea numără 60 membri și* „un capital de 31 000 lei, dat întreg în împrumut fără dobîndă, pe amaneturi". „E de observat că societatea face numai o adunare generală pe an, în ziua fundării ei, și în această zi fiecare membru vine și își plătește singur cotizațiunea, scutind societatea de cheltuieli zadarnice pentru încasare."

● *ȘI SOCIETATEA* Aghides Israel Toelos Hamacov *a organizat, la 2 februarie, un frumos bal. pentru înzestrarea unei fete sărace. Este al doilea bal în acest scop : primul a produs neto 100 lei, al doilea 170 lei, datorită stăruinței d-lui M. S. Horovitz, președintele societății.*

● *LA BÎRLAD, societatea de doamne* Hachnuses Cale *a ținut adunarea generală anuală la care au asistat toate cele 80 de membre. Din raportul prezentat de președintă, doamna Minca Juster, a reieșit că în ultimii doi ani societatea a măritat 23 fete, dînd fiecăreia o zestre între 100—600 lei.*

● *ÎN SALA ATENEULUI a avut loc conferința dr. M. Gaster cu tema* „Originea alfabetului și a ortografiei române", *bine apreciată de ziare.*

Astfel, Bukarester Tageblatt *din 5 februarie arată că* „a fost de față un public numeros și distins, printre care am putut observa mulți profesori de la Universitate, deputați, fostul ministru de instrucție publică V. A. Ureche, poetul și academicianul Sion, d-nii Exarcu și Ionescu, precum și multe dame din elita societății române". „Dr. Gaster este unul din puținii învățați care pe lîngă o știință profundă mai posedă și darul unei expuneri foiletonistice".

România liberă *din 6 februarie face un larg rezumat al conferinței, însoțindu-l de aprecieri măgulitoare :* „Dr. Gaster este un distins învățat al țării noastre. Și fondul instructiv al conferinței d-sale și forma plăcută în care a știut să o prezinte i-au cîștigat multe simpatii și multă stimă. Dr. Gaster nu e român de origine, e însă român prin munca și inteligența ce dezvoltă la înfrumusețarea literară a naționalității noastre".

O amplă și lăudabilă expunere e publicată și de ziarul Telegraful *din 5 februarie, ca și de alte ziare.*

● *GAZETA* Fraternitatea *din 8 februarie 1885 începe să publice o* „descriere istorică" *despre Comunitatea din Tg. Neamț, semnată de cronicarul Iosef Kaufmann din Piatra. Extragem unele aspecte :*

Rabinul comunității, bătrînul Leib Esrig funcționează din 1863 și este plătit cu doi galbeni pe săptămînă. Cei patru hahami primesc cîte 20 lei pe săptămînă fiecare. Talmud Tora, cu patru melamdim, și cu 100 elevi, funcționează neîntrerupt din anul 1829. Mai funcționează 9 hedarim și cinci institutori particulari. Din venitul gabelei, în timpul iernii se cumpără 20 stînjeni lemne de foc, ce se împart săracilor. Pentru Pesah, la cumpărarea de Mațot se plătește cu 5 bani mai mult pe oca, spre a se putea vinde săracilor mai ieftin. Tot în folosul săracilor este așa numitul Șabes pares *(bani de sîmbătă)* care se strîng de cîte un gabai *ales de administratorii comunității. cu învoirea rabinului.*

● *ACELAȘI cronicar se semnează studiul de mai sus, publică în același număr al gazetei* Fraternitatea *următorul anunț :*

„Subsemnatul face cunoscut onor. comercianți și comisionari de orice branșă că prin deschiderea liniei ferate Piatra—Bacău am îmbrățișat cariera de expeditor și comisionar în Piatra și rog dar să binevoiască a-mi încredința atari afaceri, siguri fiind că vor fi satisfăcuți de modul în care voi executa afacerile primite, silindu-mă a fi totdeauna punctual".

● *DUMINICĂ 10 februarie, la adunarea generală a Societății geografice române, care s-a ținut în incinta Senatului, dr. M. Gaster a conferențiat despre* „Nomenclatura topică a județului Vîlcea". *Numeroase ziare* (România liberă, Bukarester Tageblatt, Monitorul oficial *etc.) publică dări de seamă elogioase.*

● *DOMNUL Davila Kahn,* „unul din cei 883 israeliți împămînteniți care s-au distins în resbelul de independență", *purtător a mai multe decorații române și rusești, a fost numit la departamentul lucrărilor publice, ca șef de birou la căile ferate.*

● *COMITETUL damelor din Societatea* Carolina Loebel *pentru ajutorarea lehuzelor sărace din București, a organizat în sala Orfeu, în seara de 17 februarie, un reușit bal de Purim, la care* „a dat intrare și măștilor, care deobicei vizitează doar casele particulare și locurile de petrecere".

● *JOURNAL DE GAND informează că tînărul Herman Rheinstein din Buzău a obținut titlul de doctor în drept la Universitatea din Gand (Belgia).*

● *ÎN GAZETA* „Apărătorul", *un* „Anunciu important" *apărut în mai multe numere :* „Pentru junimea studioasă care frecuentează școlele neisraelite și în general pentru cei care doresc să învețe limba ebraică, religiunea israelită și limba germană, se oferă subsemnatul. N. C. Popper".

● *TINERIMEA israelită din Pitești a oferit Templului local un baldachin foarte frumos, adus din Viena.* „Cu acest prilej, d-nu director Kassvan a ținut un discurs bine simțit".

● *DOCTORUL K. Lippe a ținut în sala Clubului popular de lectură, din Iași, o prelegere asupra egoismului. Iată, în esență. tema expusă : toți oamenii sînt egoiști, dar unii folosesc această însușire în favoarea societății, alții în defavoarea ei. Ceea ce Auguste Comte numește altruism este folosirea egoismului spre fericirea societății în care trăiești. Poți, dar, fi fericit, satisfăcîndu-ți în acest fel egoismul.*

PURIM nu este SĂRBĂTOARE?

Ester, desen de LILIEN

Urmare din pagina I-a

s-a plîns că este prea tînăr și că nu poate profeți. În însuși acest refuz, Domnul a găsit sîmburele de maturizare ce putea să provoace transformarea interioară dorită a profetului.

Personajul central al dramei

Trei vlăstare ale lui Israel au fost aruncate de soartă în mijlocul unor civilizații străine, unde au ajuns la înalte ranguri în viața socială: Iosef, Daniel și Ester.

Iosef, fiul preferat al lui Iaacov, este vîndut ca sclav în Mițraim de frații săi. Unul din milioanele de sclavi ai puternicului Mițraim! Un însingurat! El se pierde la început, apoi se regăsește și ajunge la cel mai înalt rang al ierarhiei imperiului. Și totuși, rămîne fidel credinței sale, fiu al poporului său, salvînd de la foamete atît Mițraim cît și casa părintească. Conștiința identității sale, a apartenenței la casa lui Iaacov, s-ar fi putut șterge poate cu trecerea anilor, în palatele faraonice, dacă frații săi n-ar fi venit în Mițraim în căutarea grînelor salvatoare. O reamintire dramatică a fost necesară pentru ca autenticitatea obîrșiei și religiei să nu se piardă. Nu trebuie uitat că Iosef era atunci unicul evreu în Mițraim — nici o comunitate evreiască nu exista acolo.

Daniel, prizonier al victoriosului Babilon, a avut de înfruntat o altă situație. Se știa că era evreu. căci învingătorii l-au ales dintre cei mai frumoși și mai inteligenți tineri din Ierusalimul ocupat. I s-a schimbat numele din Daniel în Baltazar. Dar el nu era singur în mijlocul civilizației străine. Împreună cu Daniel se aflau acolo, în exilul impus, trei prieteni dotați, care împărtășeau aceeași soartă: Hanania, numit de consilierii regelui Nabucadnețar — Sadrah; Mishoel, căruia i s-a schimbat numele în Mesah și Asaria, care a căpătat numele babilonian de Abed-Nego (Daniel 1—7). Legați prin prietenie și solidaritate, cei patru tineri evrei au reușit mai ușor să se afirme, menținîndu-și în acelaș timp identitatea, alcătuind o colectivitate evreiască activă.

Dar Ester, tînăra evreiască... Ce transformare interioară a trebuit să sufere, ce luptă cu ea însăși a trebuit să ducă pentru a putea, în palatul persan, nu numai să-și salveze propria ei personalitate, dar să scape din cel mai mare pericol întreaga comunitate evreiască! Orfană, dintr-o familie ce fusese deportată de oștile lui Nabucadnețar, ea a fost crescută de unchiul său, Mordehai, om drept și înțelept. el însuși captiv al babilonienilor.

Iudaismul persan trecut prin suferințele cumplite ale robiei babiloniene, năzuia să-și reafirme identitatea, valorile sale religioase, spirituale. Mordehai era însuflețit de aceste năzuințe. Potrivit tradiției, el era unul din promotorii acestui curent de salvare a valorilor iudaismului. Nepoata lui, pe care o adoptase și care îi era dragă, a crescut în ambianța unei case de mare noblețe spirituală, a fost educată în tradiția evreiască. Purta numele de Hadassa, în ebraică „mirt", arbust cu flori parfumate, simbol al modestiei. Hadassa, tînăra meditativă, cultă, ete împinsă, asemenea lui Iosef sau Daniel, spre un mare destin. Ca și ei, va trăi în palate imperiale. ca și ei va ajunge la cea mai înaltă treaptă a ierarhiei sociale. Ca și ei, nu vai ceda tentației renegării propriei identități.

Hadassa devine Ester, regina. Pentru persani, ea o reprezenta pe Astarte, zeița Cerului, coborîtă la Susa, în capitală, cea mai frumoasă dintre zeițe. Pentru Mordehai, ea este și rămîne Ester. Pentru iudaism, acest nume are cu totul alt sens decît pentru idolatrii din imperiul persan: Ester evocă verbul ebraic isater, a se ascunde, a tăinui. Căci dincolo de fastul exterior, Ester rămîne mereu Hadassa, fiica modestă a neamului ei. Devenită printr-un joc ciudat al sorții regină, Hadassa — Ester știe că nu are dreptul să abandoneze credința părinților ei, după cum nu are dreptul să-și părăsească frații, asupra cărora plana o primejdie de moarte.

În lupta ei, Hadassa-Ester avea drept arme doar frumusețea și inteligența. Poziția ei de regină o putea face să ezite și poate chiar că ar fi ezitat dacă nu se făcea auzită chemarea lui Mordehai, prezent mereu în preajma ei și a palatului. Cît de semnificativ e îndemnul său către aceea de care depindea în acele clipe soarta obștei: „Nu te mingîia cu iluzia că singură tu dintre toți evreii vei scăpa de primejdie. adăpostită în palatul regal. Dacă vei tăcea, salvarea va veni din altă parte, dar tu și seminția ta veți pieri. Poate că soarta te-a adus la curtea regelui tocmai pentru împrejurarea în care ne aflăm". Și Ester nu rămîne surdă la acest eveniment. Ea triumfă asupra ei înseși, grație unei idei nobile care o face să acționeze. O călăuzesc înțelepciunea, curajul și mai ales dragostea pentru comunitatea ei. De aceea talmudul o plasează pe Ester printre profeții lui Israel.

M. BRUCAR

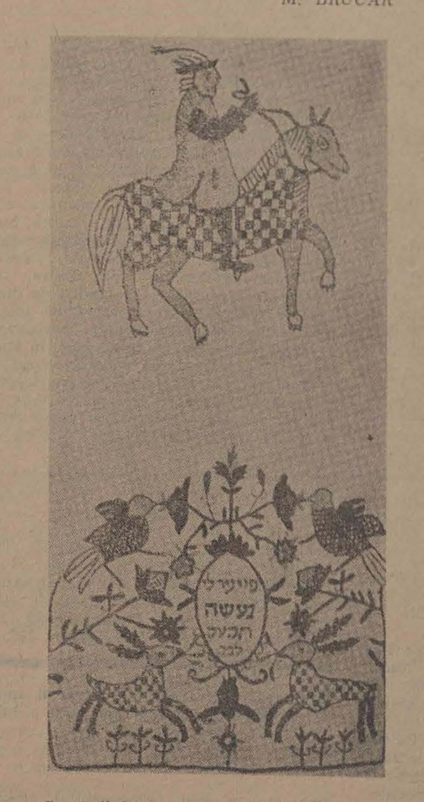

Gravură la un text al Meghilei (secolul al XVIII-lea)

LUNA ADAR

Dintre toate lunile anului evreiesc, luna Adar stă, în mod deosebit sub semnul fatalului dar, în același timp, este una din cele mai bogate în bucurii. Însuși faptul că se află sub zodia peștelui (Maza Adar Daghim), este apreciat ca un semn fericit. Și într-adevăr, privit din perspectiva omenească, peștele apare ca una din creaturile cele mai neobișnuite de pe globul pămîntesc — de sine stătător, independent de mîna omului și, tocmai de aceea, mai bine protejat. La zicala „trăește ca peștele în apă", Talmudul adogă o anecdotă amuzantă. Vulpea cea șireată se plimba o dată pe malul unui lac și privea cu lăcomie și răutate la pești care înotau în libertate, feriți de colții ei hrăpăreți. S-a gîndit, deci, să le întindă o capcană: „De ce vă tot foiți prin apă și vă chinuiți să găsiți ceva de mîncare? Veniți pe uscat și o să vă arăt un loc unde găsiți hrană din belșug, fără nici o greutate". Peștii n-au mușcat însă din nadă: „Ne-am mira, vicleano, să auzim de la tine un sfat bun. Nici aici, sub apă, nu sîntem îndeajuns feriți de mîna omului și a altor dușmani, cum ne-am putea descurca pe uscat?" Anecdota aceasta ne amintește de o întîmplare din arca lui Noah. Atunci cînd Noah a slobozit porumbelul, pasărea s-a înapoiat cu o frunză de măslin în cioc. Interpretarea înțelepților: porumbelul a preferat frunza amară de măslin primită din mîna Domnului, orcăror bunătăți ce le-ar fi putut primi din mîna omului.

În rîndurile hasidimilor există tradiția că la începutul lui Adar să se atîrne pe unul din pereții sinagogii o inscripție cuprinzînd aprecierea talmudică despre această lună a destinului și a bucuriei: *„Meșejhna Adar marbim besimha"* (De cum vine luna Adar se măresc bucuriile). Formularea aceasta, din Tratatul Taanit, are darul să amintească enoriașilor că au intrat într-o lună sub a cărei aripă bucuria este protejată.

Ca prima zi a destinului în isoria poporului evreu se înscrie data de 7 Adar — data nașterii celei mai mari personalități evreiești din toate timpurile, Moșe Rabenu. 7 Adar rămîne, așadar, o piatră de hotar în istoria iudaismului.

Despre o pagină de istorie, de data aceasta neîmbucurătoare, ne amintește ziua de 9 Adar. Este vrba de profundele deosebiri de interpretare și de păreri dintre școlile talmudice Șamai și Hilel. care au degenerat într-o dispută deschisă și au ajuns pînă în pragul dezbinări.

În timpul evului mediu, ziua de 12 Adar era sărbătorită ca „Zi a lui Tyranus" în amintirea sfîrșitului crudului conducător de oști Tyranus, care a vărsat mult sînge evreiesc și care a fost ucis de proprii lui ostași.

Ca „Zi a lui Nikanor" e înscrisă în istoria evreiască ziua de 13 Adar, zi în care Macabeii au reușit să-l biruie pe conducătorul militar elen Nikanor.

Următoarele două zile ale lunii, 14 și 15 Adar sînt legate de dejucarea uneltirilor dușmănoase ale lui Haman și salvarea comunităților evreiești din imperiul persan. Sînt zilele pline de bucurie ale sărbătoririi de Purim.

16 Adar se înscrie și ea în rîndul paginilor de bun agur ale istoriei noastre. Este ziua în care Cirus a permis reconstruirea Ierusalimului, eveniment sărbătorit cu mulțumire și bucurie.

Ziua de 20 Adar păstrează amintirea lui Honi Hamagel care, potrivit unor legende, a adus ploia într-un an foarte secetos, salvînd astfel poporul de la foamete.

28 Adar este și ea o dată fericită, amintind despre anularea a trei edicte care interziceau evreilor din imperiul elenistic studiul religiei, circumcizia și cinstirea Șabatului.

Ziua de 29 Adar este legată de un eveniment deosebit de fericit: permisiunea acordată evreilor, sub conducerea lui Ezra, de a se reîntoarce în Țara sfîntă din exilul babilonian. Data aceast a fost considerată și sărbătorită ca zi a renașterii iudaismului babilonian.

Sărbătoarea de Purim, sărbătoare a bucuriei, vine așadar să încununeze o lună marcată de multe evenimente fericite în istoria poporului evreu.

ȘABAT ZAHOR

Sîmbăta care precede sărbătoarea de Purim este denumită Șabat Zahor (Sîmbăta amintirii). La sinagogă, se adaogă lecturii biblice un capitol special al Torei, relatînd agresiunea lui Amalek împotriva evreilor, la ieșirea acestora din Mițraim. „Adu-ți aminte ce s-a purtat cu tine Amalek pe drum, cînd veneați voi din Mițraim. Și cum te-a întîmpinat el în cale și a ucis în urma ta pe toți cei slăbiți, cînd erai ostenit și vlăguit, netemîndu-se de Domnul". *(Deuteronom XXV—17—18)*

Facsimilul unui fragment al Cărții Esterei (secolul al XVII-lea)

De ce această insistență de a ne aminti mereu de Amalek?

Evreii ieșiseră din Mițraim în împrejurări ce țineau de domeniul miracolului. Midrașul ne descrie, cu un lirism de o mare expresivitate, viziunea fantastică pe care o aveau sub ochii lor fiii lui Israel atunci cînd vedeau cum apele Mării Roșii se dădeau în lături, despicate de toiagul lui Moșe. Niciunul dintre profeți n-a putut vedea vreo dată atît de direct și de aproape manifestarea forței divinității, așa cum a putut-o percepe și cel din urmă sclav care asista la trecerea miraculoasă a Mării Roșii. Credința în puterea invincibilă a Dumnezeului unic era mai vie ca oricînd în inimile evreilor. După miracolul trecerii Mării, ei se credeau pentru totdeauna la adăpost de orice rău. Dar tocmai acest moment psihologic l-a ales Amalek pentru a-i ataca perfid. Șocul, profund, neașteptat, i-a zdruncinat și i-a afectat pe evrei. Ei și-au dat seama dintr-o dată, că nu sînt invulnerabili, la adăpost de rău și de atacurile vrăjmașe.

Ceea ce a urmărit înainte de toate Amalek prin atacul lui mișelesc a fost tocmai zdruncinarea credinței evreilor în Domnul, nimicirea ideii monoteiste. „Așer korha badereh", cuvinte care se traduc prin „care te-a surprins pe drum" semnifică, de asemeni, că Amalek a răcit (kar înseamnă frig) fervoarea și entuziasmul religios al evreilor în acele momente. Amalek simbolizează astfel zdruncinarea credinței. Iată de ce Tora ne îndeamnă să-l ținem minte mereu pe Amalek. Și acest îndemn răsună cu atît mai plin de sensuri în ajunul Purimului. Căci descendentul și continuatorul fidel al lui Amalek, Haman, urmărea acelaș țel.

FĂRĂ HALEL

Pasajul cel mai expresiv, care rezumă în numai cîteva fraze originea sărbătorii de Purim este, fără îndoială, fragmentul „Al Hanissim" pe care îl intercalăm în cele optsprezece binecuvîntări și în rugăciunea de după masă. Locul ales, în aceste două rugăciuni, este acel în care omagiul pentru toate binefacerile și recunoștința profundă pe care o datorăm Domnului, se pot exprima într-o manieră concisă și precisă. Textul este mai scurt pentru Purim decît pentru Hanuca fiindcă, așa cum observă un comentariu spiritual, și subiectul sărbătorii e mai scurt. E vorba de salvarea de exterminare, care nu are nevoie de multe comentarii.

Subiectul lecturii speciale din Tora în preajma Purimului este atacul mișelesc al lui Amalek (Exodul, XVII, 8—16). Una din rațiuni este, se pare, că potrivit tradiției Haman era un descendent direct al lui Amalek.

Rugăciunea cea mai caracteristică a zilelor noastre de sărbătoare, „Halel", nu figurează în oficierile liturgice de Purim. Rațiunea ar putea fi aceea că Purimul n-a atins acea intensitate spirituală caracteristică celorlalte mari sărbători evreiești ca Roș Hașana sau Iom Kipur, ori chiar Hanuca. În momentul celebrat de Purim, evreii au luptat pentru supraviețuire, pentru a evita un holocaust și tot astfel cum nu David în frămîntările luptei ci urmașul său Șelomo a putut clădi Templul, tot așa Purim, care a găsit poporul într-un moment de extremă tensiune și luptă pentru supraviețuire, n-a putut atinge calmul și elevația spirituală indispensabilă pentru a cînta gloria celui Etern. Să nu uităm că Hanuca se situează în istoria noastră după încununarea luptei de eliberare, consacrînd trecerea la construirea și sanctificarea păcii. A fost tot o pagină din istoria luptei pentru identitate, însă un moment diferit, într-o altfel de stare de spirit. Talmudul ne indică sugestiv și limpede motivul pentru care Purimul nu se situează în coordonatele spirituale care să atingă elevația oficierii Halelului. După momentul pe care-l sărbătorim de Purim, observă Talmudul. אכתי עבדי דאחש-ורוש אנן *am rămas mai departe robii lui Ahașveroș. Meghila se termină cu un nou impozit pus de monarh... De Hanuca am devenit liberi. De Purim am rămas să înfruntăm mai departe primejdia ivirii unor noi Hamani.*

Tradiții de Purim (ilustrație folcloristică din secolul al XIX-lea)

Prăznuirea acestei zile

Originea sărbătorii de Purim, semnificația ei și modalitatea de prăznuire, le aflăm în versetele 20—26 ale capitolului IX din „Cartea Esterei". O primă observație se impune cu privire la sărbătoarea statuată în „Meghilat Ester": Purim este o sărbătoare născută în Diaspara, cea dintîi sărbătoare evreiască avînd o atare origine. Unii comentatori ai Talmudului discern, în chiar Cartea Esterei, indiciile unei reticențe a evreilor din Țara sfîntă de a prelua prăznuirea Purimului, o sărbătoare născută în Diaspora, căreia ezitau să-i acorde valoarea unei sărbători pe plan general. În acest sens, faptul că Mordehai a trimis două scrisori consecutive comunităților evreiești de pretutindeni insistînd pentru prăznuirea Purimului, este interpretat ca relevînd existența unei opoziții. Înțelepții cu care — așa cum reiese din versetul 26, cap. IX al Cărții Esterei, — discutaseră Mordehai și Ester —, erau, potrivit aprecierii unor erudiți, membrii ai marelui Sinod care, în cele din urmă au hotărît să se prăznuiască Purimul și în Țara sfîntă. Fapt este că în cea de-a doua Carte a Macabeilor se atestă că Purim era o sărbătoare prăznuită de toți în ultimul secol dinaintea erei actuale. După observațiile lui Iosephus Flavius, în acea perioadă, Purim era sărbătorit în toate comunitățile evreiești de pretutindeni.

După distrugerea Templului și, mai ales, după înfrîngerea răscoalei lui Bar Kohba, în inimile pline de amărăciune ale poporului îngenunchiat, vesela sărbătoare de Purim era mult umbrită. Cu atît mai mult cu cît prăznuirea sărbătorii era în acele împrejurări plină de pericole, iar salvarea înaintașilor din mîinile lui Haman și prescripțiile Meghilei privind cinstirea evenimentului apăreau într-o lumină nouă, căpătau noi coloraturi. Totuși, în pofida marii dureri și amărăciuni, Purim a continuat să fie sărbătorit potrivit tradiției.

Gaonimii au prețuit și ei mult sărbătoarea de Purim și, în amintirea proniei divine care a salvat iudaismul persan, au inclus în rugăciunile rituale o odă de slavă dedicată evenimentului — *Al Hanisim*. Unul dintre erudiții talmudiști ai acelei epoci a interpretat versetul Meghilei „Zilele acestea nu vor fi uitate printre evrei", în felul următor: „Aceasta ne învață că zilele de Purim vor rămîne întotdeauna, chiar dacă toate sărbătorile se vor pierde cu timpul" (Midraș Mișle). Onorarea și prețuirea sărbătorii de Purim de către înțelepții Halahei în evul mediu a atins un punct culminant în observațiile lui Rambam din al său „Mișne Tora", în care strălucitul erudit notează: „Chiar dacă amintirea suferințelor și a imensului pericol prin care s-a trecut se va estompa, slăvirea zilelor de Purim nu se va șterge niciodată". La rîndul său, eruditul talmudist Mordehai Hilel (ucis în 1298 la Nürenberg) făcea următorul comentariu: „Calitățile Purimului îl fac să se asemene Zilei în care ne-a fost dată Tora".

În acele zile, cînd Mordehai și Ester dezbăteau cu trimișii Marelui Sinod despre sărbătorirea Purimului, s-a stabilit de asemenea includerea Cărții Esterei în Cartea sfîntă. În perioada Templului, citirea Meghilei, asemeni sulurilor Torei, s-a statornicit ca o îndatorire obligatorie a ritualului religios. Îndatorirea aceasta a fost trecută în codul ritual al lui Iosef Karo. Au fost codificatori care au susținut că în cadrul rugăciunilor de Purim ar trebui introdus și Halel. Această opinie nu a fost însă reținută, deoarece cei mai mulți erudiți au remarcat că în întregul ei Cartea Esterei constituie, în fond, o reliefare a puterii divine și o slăvire a Domnului.

Prescripția ca zilele de Purim să fie sărbătorite „cu ospețe și bucurie" este cuprinsă în Meghila. Ideia a fost comentată și dezvoltată de Raba, în Talmudul babilonian, în felul următor: Este o îndatorire ca în zilele de Purim să te amețești și să te înveselești în așa măsură încît să nu mai poți face deosebirea între „blestemat fie Haman" și „binecuvîntat fie Mordehai". În aceeași atmosferă de bucurie se încadrează și tradiția trimiterii reciproce de dulciuri și bunătăți „Mișloah Manot" și, mai ales, tradiția de „Matnot Aniim", daruri pentru cei săraci, care să le ofere și acestora posibilitatea de a prăznui Purimul cu belșug și voie bună. Tradiționalele serbări familiale sau comunitare de Purim stau sub semnul lui „Adloioda" („pînă nu mai știi de nimic").

Originea acestei prăznuiri vesele, pline de bucurie, se află desigur în prescripțiile Meghilei, în notațiile și comentariile Talmudului, în codificările Halahei. Dar, la perpetuarea și dezvoltarea acestei tradiții a contribuit mult și literatura de Purim cu „Purimșpilurile", ei, născută în comunitățile evreiești din Europa.

PURIM este SĂRBĂTOARE?

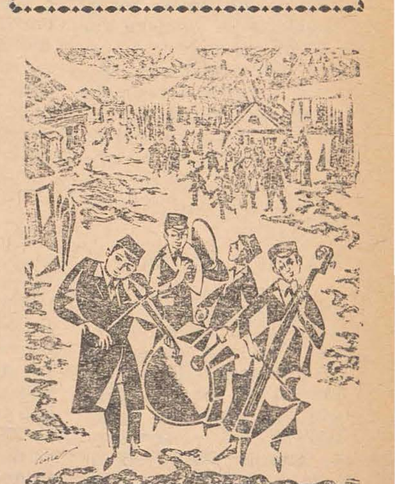

Lăutari, gravură de EZEKIEL SCHLOSS

Ospețele în Cartea Esterei

În Cartea Esterei, ospețele sînt evocate de nouă ori. Și fiecare ospăț are alt scop, alt caracter. Să le analizăm.

„În anul al treilea al domniei sale, regele Ahașveroș a dat un ospăț pentru cei ce-l slujeau, pentru căpeteniile mai înalte ale oștirii Persiei și Mediei și pentru guvernatorii țărilor sale" (Cartea Esterei, 1,3). Pentru a reliefa puterea, notabilii prezenți la ospăț sînt enumerați după ocupația și rangul lor. Acest ospăț contrastează cu cel care s-a desfășurat în palatul babilonian al regelui Belșațar descris în Cartea Daniel Festinul oferit de Ahașveroș a durat 180 de zile, pentru a arăta *„marea bogăție a regatului său și strălucirea deosebită a măririi sale"*. El nu s-a mulțumit însă cu un ospăț care să-i vădească magnificența în fața înalților demnitari ai regatului, ci a dorit să-și releve puterea și bogăția și în fața poporului. Așadar, s-a desfășurat un al doilea ospăț. *„După sfîrșitul acestor zile, regele făcu și pentru poporul său care se afla în capitala Susa, de la mic pînă la mare, ospăț de șapte zile. în grădina curții sale domnești împodobită cu covoare albe, verzi și albastre, de lînă, atîrnate pe frînghii de in și de mătase, trecute prin verigi de argint, întărite în stîlpi de marmură. Divanurile de aur și de argint erau așezate pe pardoseală de malachit verde, de marmură, de sidef și de granit negru Băuturile se turnau în vase de aur și în cupe felurite, în valoare de treizeci de mii de talanți, iar vin din care bea însuși regele fu mult, după bogăția și dărnicia regelui, fiecăruia după voia lui* (Cartea Esterei I, 5-6-7-8). Privați de dreptul de a intra în interiorul palatului, oamenii simpli au avut parte de un ospăț în grădinile regale, unde decorul a fost cu grijă aranjat, astfel încît poporul să fie vrăjit și copleșit de puterea regală.

Potrivit riturilor persane. femeilor le era permis și le plăcea să organizeze propriile lor ospețe, numai între ele. Ajungem astfel la cel de-al treilea festin din „Meghilat Ester". Regina Vaști *„făcu și ea ospăț pentru femei, în casa domnească a regelui Ahașveroș"*. Nu există o descriere a acestui ospăț al femeilor la curtea regală persană. Ne putem însă imagina, în virtutea unor eterne obiceiuri, că rochiile vecinelor au fost cercetate cu atenție de fiecare dintre participante și că fardurile au fost reciproc scrutate cu un ochi curios. Ne putem, de asemenea, imagina zîmbetele forțate schimbate de rivalele-prietene ca și rîsetele meschine ascunzînd malițiozitatea curtencelor. Regina Vaști care, cu certitudine, era și pizmuită dar și adorată de comesenele sale asemenea zeiței Astarte, a avut un accent de mîndrie și o tresărire de capriciu și a refuzat să-și întrerupă petrecerea spre a răspunde chemării soțului regesc de a se duce la ospățul bărbaților. Pentru acest refuz, ea a fost pedepsită, repudiată. Altitudinea capricioasă a reginei a provocat o furtună printre bărbați.

Un alt ospăț se pregătește. O altă regină apare în palatul lui Ahașveroș după repudierea lui Vaști: Hadassa, evreica, modesta Ester. Ea este chemată acolo, în acea înaltă demnitate, fără ca să-și dea încă seama, din primele momente, de întreaga amploare a misiunii sale, de rolul pe care îl va putea juca în salvarea iudaismului din Persia. *„Și iubi regele pe Ester mai mult decît pe toate femeile, și ea dobîndi bunăvoința lui și trecere mai mult decît toate femeile, și el puse coroana domnească pe capul ei și o făcu regină în locul lui Vaști. Apoi făcu regele ospăț mare pentru toți dregătorii săi și pentru cei ce-i slujeau lui. Acesta fu ospăț pentru Ester; mai făcu regele mari ușurări țărilor și împărți daruri cu dărnicie de rege"* (Cartea Esterei II, 17—18). Ne putem imagina că, în timp ce era în centrul atenției la strălucitorul festin dat în onoarea ei, Ester, vlăstar al modestei și pioasei case a lui Mordehai, nu putea să nu-și pună multe întrebări: De ce mă aflu aici? Ce sens și ce semnificație are mărirea mea? Ce destin mă așteaptă? Ce putere am și cum trebuie s-o folosesc? Ea a înțeles repede totul. A înțeles că trebuie să acționeze fără teamă pentru a-și salva coreligionarii de distrugerea pe care Haman le-o pregătea cu perfidie și abilitate. În misiunea ei dreaptă și nobilă, Ester este călăuzită de Mordehai. Pradă unor putrenice frămîntări sufletești, ea caută sprijin la Dumnezeul strămoșilor săi, fără a-L numi totuși. Ea cere careligionarilor să postească. Transmițînd prin Mordehai această chemare, Ester gîndește că reculegerea religioasă va ajuta comunitățile evreiești din Persia să reziste în ceasul cel greu al uneltirilor lui Haman. Ea însăși găsește în fervoarea și reculegerea coreligionarilor un izvor de tărie și curaj pentru ceea ce trebuie să făptuiască. Și totuși ea, regina, e obligată să pregătească ospăț în timp ce frații ei postesc. Aceasta fiindcă ea va trebui să acționeze în acest cadru obișnuit al vieții de la curtea regală, presărată cu festinuri fastuoase.

„Și a zis Ester regelui: Eu am acum zi de sărbătoare. De binevoiește regele, să vină cu Haman astăzi la ospățul pe care i l-am pregătit eu" (Cartea Esterei, V, 4). O atmosferă insolită domnește în jurul noului festin: comunitățile evreiești postesc și se roagă, Mordehai care „veghează la poarta palatului" este neliniștit, Ester, solitară și înfricoșată, apăsată de pericolul grav ce-i amenința poporul, trebuia, în această stare de spirit plină de încordare, să se gîndească la toate amănuntele ospățului strălucitor, să se gîndească la toaleta ei regală și la frumusețea ei, astfel încît să apară în toate farmecele și splendorile și să-l încînte pe Ahașveroș. Situația apare extrem de dificilă și periculoasă pentru regina evreică, a cărei origine nu era cunoscută regelui persan Care este sensul ospățului la care ea l-a invitat pe regescul ei soț? Acest ospăț era, în mod cert, necesar pentru ca acțiunea întreprinsă de Ester să se poată desfășura cu sorți de reușită și pentru ca planurile lui Haman să fie dejucate și contracarate. Ospățul era văzut de regină ca un cadru potrivit pentru a-l înfrunta pe Haman în fața regelui. Această întîlnire în trei nu era, deci, decît un element al planului Esterei de a obține salvarea fraților și surorilor ei de marele pericol ce-i amenința în acele momente.

„Și a venit regele și Haman la ospățul ce-l pregătise Ester. La băutură zise

(Continuare în pag. a VIII-a)

știri

știri

COMUNITATE

În partea de nord a Londrei a luat ființă o nouă comunitate, denumită New Highgate and North London Synagogue. La adunarea de constituire s-a arătat că scopul acestei comunități, care se compune din 60 de familii, este de a promova viața religioasă, spirituală a obștei. Actualmente, este în curs de amenajare un centru comunitar. Pînă la găsirea unui oficiant, serviciul religios va fi efectuat de membrii comunității.

POVESTIRI HASIDICE

În editura Souvenir Press din Londra a apărut în traducere engleză cartea lui Martin Buber „Povestirile rabinului Nachman". Strănepot al lui rabi Israel Baal-Șem-Tov, întemeietorul hasidismului, rabinul Nachman a fost un mare păstor spiritual, care îi învăța pe discipolii săi folosind forța de sugestie a povestirii, fabulei, parabolei. Aceste istorisiri hasidice, de o mare profunzime, au în miezul lor năzuințele, nevoile și suferințele poporului. Din ele se desprind sensurile religiei iudaice : nu există iubire fără dreptate, nu există dreptate fără iubire și milă.

BIBLIOTECĂ

La mănăstirea „Sisters of Sion" din Navan, Irlanda, se află o bibliotecă dispunînd de numeroase cărți despre iudaism. În incinta acestei biblioteci se desfășoară conferințe, simpozioane și dezbateri în cadrul unui grup ecumenic constituit în urmă cu cîțiva ani.

ÎN MEMORIAM

A încetat din viață la Londra, în vîrstă de 73 de ani, rabinul dr. H. J. Zimmels, conducătorul onorific al lui „Jew's College". Dr. Zimmels a studiat la mai multe ieșivot, între care și cea din Brody. A obținut la Viena o diplomă rabinică după absolvirea, în anul 1927, a Seminarului teologic. Și-a luat apoi, doctoratul în filozofie la Universitatea vieneză. A fost, un timp, conferențiar la seminarul rabnic Brațlav, apoi rabin al comunității din Viena și, tot odată, profesor la Bet Hamidraș. Plecat din Austria în 1939, a fost numit conferențiar pentru disciplinele biblice la „Jew's College" din Londra, ocupînd în ultimii ani ai vieții funcția de director de studii și director general al acestui prestigios colegiu. Rabinul dr. Zimmel a scris numeroase cărți, între care „Maranii în literatura rabinică" (1932), „Magicieni, teologi și doctori" (1952), „Askenazii și sefarzii" (1958)

CONDAMNARE

Curtea cu jurați din Freiburg (Republica Federală Germania), a condamnat la închisoare pe viață pe Adolf Kuchnel, fost polițist nazist. Kuchnel a ucis mai mulți locuitori din ghetoul de la Czestochova, printre care bătrîni și copii. La proces au depus ca martori supraviețuitori care trăiesc astăzi în Australia și Franța și care au dezvăluit crimele comise de fostul polițist nazist în anii 1942—1943.

APARIȚII

În editura Fundației Levy din Paris a apărut cartea lui Anché Neher „Istoria biblică a poporului evreu". Lucrarea, în două volume, oferă o incursiune în începuturile iudaismului.

În aceiași editură a văzut lumina tiparului ediția franceză a lucrării lui Elie Munk „Kol Hatora" (Vocea Torei), prezentare amplă a unora dintre cele mai importante idei ale Talmudului.

Tot la Paris, în editura Adrien-Maison au apărut culegerea de studii intitulată „Gîndirea evreiască în Franța" și cartea lui Marcel Hascal „Școli religioase evreiești în Franța evului mediu".

TIMBRU

Poșta din Republica Federală Germania va marca anul 1975 ca „An internațional al femeii" prin emiterea unei serii de cinci timbre reprezentînd portretele unor cunoscute personalități feminine germane. Unul dintre aceste timbre o prezintă pe scriitoarea Else Lasker-Schüller (1869—1945), care, în multe dintre operele sale, proză și versuri, a abordat teme ale vieții evreiești. Scriitoarea, care a fost distinsă cu premiul literar Kleist, și-a petrecut ultimii an ai vieții la Ierusalim unde a fost publicată traducerea ebraică a poeziilor sale.

INSTITUT

În renumitul centru universitar Heidelberg a luat ființă un Institut teologic evreiesc. Institutul va pregăti rabini și hazani. În cadrul lui vor putea fi audiate cicluri de prelegeri pe teme de religie mozaică și istorie a evreilor. Cursurile Institutului, al cărui director este rabinul landului Baden, Peter Lewinson, vor fi ținute în limbile ebraică și germană.

Noua instituție este continuatoarea tradiției Școlii superioare pentru știința iudaice, care a funcționat tot la Heidelberg, începînd din anul 1872 și pînă în perioada holocaustrului nazist. Printre diriguitorii acestei școli, care s-a bucurat de un mare renume, s-au numărat personalități ale culturii evreiești ca Moritz Lazarus, Abraham Geiger, Sigmund Maybaum și Leo Baeck.

NUME

În editura elvețiană Gerstenberg a apărut lucrarea lui Leopold Zunz intitulată „Nume de evrei-o cercetare istorică". Autorul, care a consacrat mai bine de un deceniu cercetărilor sale, analizează onomastica evreiască pe parcursul ultimelor două secole, fundamentîndu-și lucrarea pe analiza situației diferitelor comunități evreiești.

SEMINAR

Jewish Theological Seminary din New York a organizat un seminar pentru bibliotecari în cadrul căruia sînt clarificate diferite aspecte ale clasificării, catalogării și valorificării cărților de iudaistică existente în numeroase biblioteci din Statele Unite. La acest seminar, desfășurat pe parcursul a trei săptămîni, au participat aproape 250 de bibliotecari.

DECES

A încetat din viață, în vîrstă de 88 de ani, scriitorul Shlomo Zemach, autor a numeroase romane și volume de eseuri, laureat al premiului Bialik. Zemach a fost, totodată, reputat specialist în științe agricole. El a înființat colegiul agricol Kadouri din Israel, pe care l-a condus timp de șapte ani.

PELERINAJ

500 000 de persoane au vizitat în decursul ultimilor trei ani casa-muzeu Anne Frank din Amsterdam. Mansarda în care s-a adăpostit familia Frank pînă la descoperirea și deportarea ei în lagărul Bergen-Belsen a devenit un loc de reculegere și pelerinaj pentru oamenii de bunăvoință din numeroase țări.

LEXICON

În editura „Yad Vașem" a apărut cel de-al treilea volum al „Lexiconului eroismului", lucrare enciclopedică despre lupta partizanilor evrei împotriva naziștilor, în anii celui de-al doilea război mondial. În acest volum este înfățișată contribuția evreilor la mișcarea de rezistență anti-hitleristă din Europa occidentală.

EXPONAT

Printre exponatele care au îmbogățit recent patrimoniul Muzeului din Ierusalim se află o menora uriașă, de 204 centimetri, datînd din secolul al XVII-lea. Această menora, cea mai mare din colecția muzeului, a fost confecționată pentru o sinagogă din Lemberg în urmă cu 350 de ani.

SECȚIE

O secție pedagogică de specialitate și-a început activitatea în noul an de învățămînt, în cadrul lui Yeshiwa University din New York. Noua secție pregătește cadre didactice pentru disciplinele de iudaistică. Programa analitică pune accentul pe studiul Bibliei și Talmudului. Cursurile au o durată de doi ani.

GRAMATICĂ

În editura Ott din Basel a apărut o nouă ediție, în germană, a lucrării lui Baruch Spinoza „Scurtă gramatică a limbii ebraice". Cartea conține și un studiu privind activitatea ligvistică a renumitului filozof și om de știință.

ARHIVĂ

O sală special amenajată a bibliotecii Universității Ebraice va adăposti cărțile, manuscrisele, corespnolența și alte documente care au aparținut poetului Ițic Manger. Dîndu-se urmare dorinței poetului, biblioteca sa personală a fost predată universității.

CENTENAR

Obștea evriească din Toronto (Canada) a celebrat împlinirea unui secol de la inaugurarea sinagogii sefarde. Un cor special a cintat melodii liturgice la deschiderea chivotului sfînt în cadrul serviciului divin oficiat cu prilejul aniversării. A urmat o procesiune cu cele 20 de suluri sfinte ale sinagogii. După ceremonie a urmat o recepție, la care au participat fruntași ai obștei precum și oficialități locale.

Comunitatea din Toronto numără actualmente 9 000 de membri.

COMEMORARE

Cu prilejul centenarului nașterii lui Haim Weizman, la Manchester a fost dezvelită o placă comemorativă pe fațada unei case din cartierul Russholme unde a locuit un timp cel ce avea să fie primul președinte al statului Israel.

Ospețele în Cartea Esterei

(Urmare din pag. a VII-a)

regele către Ester : Ce dorință ai ? Ți se va împlini. Și care-i cererea ta ? Ea ți se va împlini, chiar și pînă la jumătate din împărăție. Atunci Ester a răspuns și a zis : Iată dorința și cererea mea : De am aflat bunăvoință în ochii regelui și de binevoiește el să-mi împlinească cererea, atunci să vină regele cu Aman și mîine la ospățul ce-l voi pregăti și eu voi da răspuns după porunca regelui" (Cartea Esterei V. 6-7-8). Noua invitație lansată de regină soțului ei regesc și lui Haman are și ea un rol bine determinat în acțiunea Esterei. Între festinul precedent și noul ospăț, s-au petrecut desfășurări importante Haman, satisfăcut și flatat de gentilețea reginei, era într-o veritabilă euforie ceea ce îl precipita și mai mult în proiectele sale de extermínare a evreilor. El a și pus să se ridice o spînzurătoare pentru uciderea lui Mordehai, acest om mîndru care îl înfrunta cu demnitatea și credința sa. În același timp, în veghea unei nopți de insomnie, regele Ahașveroș a pus să i se citească din cronica însemnărilor zilnice, descoperind astfel, dintr-o dată, că evreul Mordehai i-a salvat viața într-o împrejurare apropiată. Rolurile se inversează. Haman, care în culmea euforiei se pregătea să-l spînzure pe Mordehai și să-i măcelărească pe evreii din Persia, a fost obligat prin ordin regal să-l preamărească și să-l onoreze în piața publică pe omul plin de demnitate împotriva căruia nutrea cea mai înverșunată ură. Îndată după această lovitură, Haman ia parte la ospățul oferit de Ester în cinstea regelui și a lui însuși. Ahașveroș și Haman sosesc deci la cel de-al doilea festin oferit de regină. Acolo Ester își găsește adevărata sa vocație. Ea își apără poporul în fața celor doi invitați, care nu-i cunoșteau pînă atunci obîrșia. Este o pledoarie strălucită în numele dreptății, o mîndră afirmare a identității. *„În timpul ospățului, regele zise iarăși către Ester : Care-i dorința ta, regină Ester ? Că ea îți va fi îndeplinită. Și care-i rugămintea ta, că ți se va împlini. Regina Ester răspunse și zise : De am aflat bunăvoință în ochii tăi o, rege, și dacă binevoiește regele, atunci, să ni se dăruiască viață mie și poporului meu, după ruga mea. Căci sîntem vînduți noi, eu și poporul meu, spre ucidere, spre nimicire și pieire".* Ester descoperă în ea o nebănuită forță spirituală. Haman este cel învins, pedepsit. El va fi spînzurat pe spînzurătoarea de el pregătită pentru Mordehai. Mai rămînea de îndeplinit o singură misiune — aceea de a se anula ordinul dat de Haman vizînd genocidul. Ester a îndeplinit și această misiune.

Și dacă, înainte, Ester și Mordehai îi chemaseră pe evrei la post și reculegere, acum ei pregătesc un ospăț sărbătoresc, ospățul de prăznuire a salvării căminelor lor. *„La evrei fu atunci lumină în case, bucurie, veselie și mare prăznuire. De asemenea în toate țările, prin toate cetățile și în toate locurile unde ajunse srisoarea regelui cu poruncile sale, fu bucurie la evrei și sărbătoare, veselie, ospețe și prăznuire"* (Cartea Esterei, VIII, 16—17). Atunci s-a născut tradiția Purimului. Au existat însă ținuturi și orașe din imperiul persan unde ordinul regal de revocare a edictului al lui Haman a venit cu întîrziere. Evreii au fost nevoiți să se apere pentru a-și salva căminele și viața, prăznuind festinul salvării abia după înfrîngerea celor ce voiau să-i nimicească.

RACHEL MINC

סוף זמן אין א ישיבה...

מיט דער געלעגנהייט פונעם פאַרענדיקן דאָס שול־יאָר תשל"ד אין דער מאָסקווער ישיבה, האָט דער ראש־הישיבה המהנדס לוי יצחק ב"ר צבי הלוי הורוויץ עם התלמידים אונדז אריינגעשיקט א ליד, וואָס זיי האָבן אָנגעשריבן ספּעציעל פאַר אונדזער צייטשריפט.

מיר פאַרעפנטלעכן מיט א ביסל פאַרשפּעטיקונג אָט דאָס ליד, וואָס איז חשוב ביי אונדז, נישט צוליב דער ליטעראַרישער פאָרעם ווי צוליב דעם תוכן, אין וועלכן מע קאָן לייענען די פרייד פון יוגנטלעכע, וואָס האָבן שוין הויכע בילדונג, אָבער ערשט איצט לערנען זיי זיך יידיש און עברית, תנך, ביז א דף גמרא...

אין בריוו, וואָס האָט באַגלייט דאָס ליד, ווערט באַמערקט אז די נעמען, וואָס ווערן דערמאַנט אין ליד: יעקב שפּאלט, אדאָלף, ברוך, מאָטל שוחט, משורר, דאָס זענען נעמען פון ישיבה־תלמידים.

סוף זמן — צו בראשית

חברים שפּילט,
סוף זמן איז גוט.
וואָס איר ווילט
נעמט און טוט.

אָן עול אראָפּ,
מיר זענען פריי,
ארויס פון קאָפּ
די לערנעריי!

מאָטל שוחט
שטעלט דעם חלף,
נישט געשמייכלט,
פרום ווי א מלאך.

טאַנצט און שפּרינגט
מיט אלע קרעפטן,
הוליעט, זינגט,
פאַרפירט געשעפטן.

לאָמיר טאַנצן, שפּרינגען,
ווי א באָק,
לאָמיר הודיען, קלינגען
ווי א גלאָק.

משורר, קיין עין־הרע,
לערנט א בלאַט גמרא,
פרעגט הארבע קשיות:
ביצה שנולדה בשבת?

די ישיבה איז אויס,
נישט הערט דעם רבין —
פון הויט ארויס
פריי איז א לעבן!

יאנקל שפּאלט,
אדאָלף און ברוך —
נעמט און באַהאַלט
דעם שולחן־ערוך.

א חודש נאָכאַנאַנד,
ספרים ליגט אַנידער,
דערנאָך פון בראשית,
לאָמיר אָנהויבן ווידער.

דער טייוולאָנישער הומאָר פון א המן

(סוף פון זייט 10)

פאַרמאָגט האָבן זיך געאיילט און געקומען תיכף, יענע וואָס האָבן אזא לעפעלע נישט פאַרמאָגט זענען ארומגעלאָפן זוכן, וואו אויסצובאָרגן אזא מין לעפעלע, ווייל אלע האָבן דאָך געוואוסט אז מיט דעם איז זיך נישטאָ וואָס צו שפּילן. ווען אלע האָבן זיך פאַרזאַמלט, זקנים, צייטיקע מענער און יוגנטלעכע וואָס האָבן נאָך נישט גוט אָנגעהויבן זייער לעבן, זענען אויסגערייעט געוואָרן כדי זיי זאָלן אָפּרייניקן דעם שניי מיט די זילבערנע לעפעלעך. די שנייען זענען געווען הויכע ווי א הויז, יעדער איינער האָט באַקומען צוגעטיילט א שטח פון דער גאַס, און מע האָט זיי געוואָרנט אז דער וואָס וועט נישט אָפּרייניקן אויך דאָס לעצטע שטויבעלע שניי... דער מוראדיקער שוואַרצער הומאָר פון א המן!

דאָס איז געשען ווינטער, אין סאַמע פראָסט און שניי. זומער, ווען די שוואַלב איז ארומגעפלויגן אונטערן בלויען הימל און דאָס פעלד האָט געשמעקט מיט געצייטיקטן גערשטן, האָט ער געשטעלט אַן אומגליקלעכן — מיינסטנס א זקן מיט א באָרד — אז ער זאָל זיך דראַפּען אויף א קאַרשן־בוים און זאָל באַוועגן מיט די הענט ווי א פויגל. וואָס העכער און מיט די הענט וואָס מער צעשפּרייט, כדי דער אויסזע פונעם פליען זאָל זיין פונקטלעכער. פון דער וועראַנדע, האָט ער אָנגעצילט זיין ביקס צום בוים, ער האָט לאַנג געצילט און אויסגעשאָסן און דער פויגל־מענטש איז געפאַלן אין זיידענעם גראָז... דער מוראדיקער, שוואַרצער הומאָר פון א המן!

דאָס אלץ און נאָך פיל מערער, וואָס וואָלט נישט געקאָנט אריין אין קיין מגילה — ווי לאַנג זי זאָל נישט זיין — איז געשען שוין פון לאַנג, אין די צייטן פון המנען, וועלכע פון שושן־הבירה ביז אוישוויץ, האָט ער זיך אָנגעצייכנט זיין דורכגאַנג איבער אָט דער וועלט מיט א ריטשקע בלוט. אין משך אָט דער לאַנגער צייט, איז ער דערשינען אונטער פאַרשידענע מאַסקעס — וועלכע ער האָט נישט געניצט נישט נאָר פורים — אָבער פון יענער זייט פון דער מאַסקע איז זיין אויסזע געווען דער זעלביקער: המן, דער בלוט־דורשטיקער טיראַן, וועלכער האָט זיך געלאָזט וואוילגיין איידער ער האָט דערמאָרדעט זיינע קרבנות.

אָבער דער סוף פון המנען איז אונדז באַקאַנט פון דער מגילה. וויפל מאָל סע חזרט זיך איבער די מעשה, חזרט זיך אָבער אויך איבער זיין סוף. דער שדישער געלעכטער פון המנען ווערט פאַרפאַלן מיט אים צוזאַמען. אָט די זיכערקייט, אז נאָר אזא סוף קאָן ער האָבן, וואָס סע באַווייזט אונדז די אלטע און אויך די נייע מגילה, אָט די אמונה און בטחון איז דער יסוד פון אונדזער פורימדיקער שמחה.

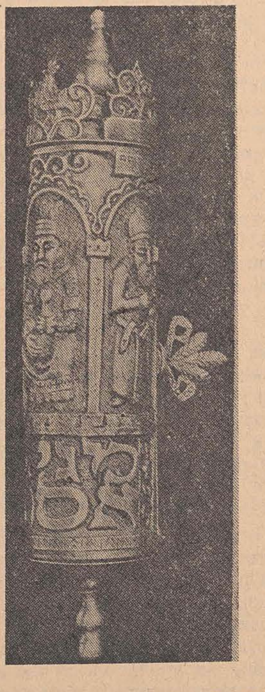

א מגילה פונעם
זעכצעטן יאָרהונדערט
פון אנטווערפּן

אין דער יידישער וועלט

דער יידישער קיבוץ אין דער טערקיי

אין אָנהויב פונעם איצטיקן יאָרהונדערט איז אין דער טערקיי געווען דער דריטער גרעסטער יידישער קיבוץ אין דער וועלט, נאָך רוסלאַנד און עסטרייך־אונגאַרן. לויט די לעצטע דאַטן לעבן היינט אין דער טערקיי 43 טויזנט יידן. די גרעסטע קהילה איז אין סטאַנבול פון 22 טויזנט יידן, איזמיר (5000), אַנקאַרא (1000). אנדערע 15000 יידן זענען פאַרשפּרייט אין 26 קלענערע קהילות.

בערך 40 טויזנט יידן זענען ספרדים, וואָס באַניצן זיך מיט דער לאַדינאָ שפּראַך.

א טויזנט יעריקע שיל

די לעצטע יום־טובים זענען אויסגעניצט געוואָרן ווי א געלעגנהייט פון דער וואָרמסער קהילה כדי אָפּצומערקן א באַזונדער געשעעניש: דאָס אניווערסירן פון 950 יאָר זינט בויען די דאָרטיקע שיל. ביי די תפילות פון יום־כיפור אין דער אלטער שיל האָבן זיך באַטייליקט פאָרשטייער פון פאַרשידענע שטעט פון דער פעדעראַלער רעפּובליק דייטשלאַנד.

די געשיכטע פון אָט דעם מקום־קדוש דערגרייכט כמעט טויזנט יאָר. די כראָניקעס באַווייזן אז די שיל פון וואָרמס, איינע פון די עלטסטע פון אייראָפּע, איז געבויט געוואָרן אין יאָר 1024. דער גרויסער גאון און קאָמענטאַטאָר פון תנך און תלמוד, רש"י, האָט דאָ געלערנט אין אָט דעם בית־המדרש. ביז דער צווייטער וועלט־מלחמה, האָבן די באַזוכער געקאָנט דאָ זען אין אָט דער אלטער שיל חפצים וואָס האָבן געהערט צו דעם באַרימטן תלמיד־חכם.

אין נאָוועמבער 1938, בעת דעם פּאָגראָם, וואָס איז באַקאַנט אונטערן נאָמען „די קרישטאָלענע נאַכט", האָבן די נאַצים אָנגעצונדן דעם מקום־קדוש.

רענאָווירט, אין האַרבסט פונעם יאָר 1971, איז די שיל ווידער באַנייט געוואָרן פון דער קליינער יידישער קהילה פון דער געגנט.

א בוך פון חורבן־ווילנע

אין א באַנד סקיצן און רעפּאָרטאַזשן, אונטערן נאָמען „זייערע בליקן האָבן זיך באַגעגנט" באַשרייבט מאיר יעלין די ליידן פון די יידן פון ווילנער געטאָ. די דערציילונגען האָבן דעם כאַראַקטער פון אויטענטישקייט און האָבן א באַדייטנדיקן דאָקומענטאַרן ווערט ווייל דער מחבר האָט געלעבט אין ווילנער געטאָ, וואָס האָט פאַרשטייט זיך געפאָדערט מוט און ראַפינירטקייט כדי אויסצומיידן די סכנה פון דער נאַצישער מאַכט.

דער באַנד, וואָס איז קודם דערשינען אין דריי אויפלאַגעס אין דער ליטוואַנישער שפּראַך, איז איצט דערשינען אין יידיש אין סאָוועטסקי פּיסאַטעל.

אַן אלטע הגדה

אין איזמיר, אין א פּריוואַטער קאָלעקציע פון אלטע כתב־ידן האָט מען געפונען אַן אלטע הגדה פון דער צייט פון ארום דעם יאָר 800, אונדזער צייט־רעכענונג. נעבן קלאַסישן טעקסט פון א געוויינטלעכער הגדה, געפינען זיך אויך 2 תפילות, וואָס זענען ביז איצט נישט געווען באַקאַנט. די אָנווייזונגען פאַרן בעל־מסדר זענען געגעבן אין דער פּערסישער שפּראַך, געשריבענע מיט העברעאישע אותיות. צוליב דעם איז מען זיך משער, אז דער וואָס האָט געשריבן אָט דעם כתב־יד איז געקומען פון פּערסיע.

יידיש־פּערסישער פאָלקלאָר

די געשיכטע פון יידישן קיבוץ פון איראַן איז אַלט אַן ערך צוויי מיט א האַלב טויזנט יאָר. במשך אָט דער צייט איז געשאַפן געוואָרן א רייכער ספּעציפישער פאָלקלאָר. א קליינער טייל פון אָט די שאַפונגען זענען צונויפגעזאַמלט געוואָרן און ארויסגעגעבן אין א באַנד אין ירושלים. דאָס בוך אנטהאַלט 500 לעגענדעס, דערציילונגען, ווערטלעך און לידער.

פון די עלטסטע מצבות אין פראַנקרייך

די עלטסטע העברעאישע אויפשריפט, וואָס איז באַקאַנט אין פראַנקרייך, איז לעצטנס אנטדעקט געוואָרן אין אָש (גאַסקאָן). זי איז פונעם זיבעטן יאָרהונדערט, די אויפשריפט איז געפונען געוואָרן אויף א טייל פון א מצבה, אויף וועלכער מע קאָן אויסלייענען צוויי העברעאישע נעמען. די עלטער פון די מצבות איז פעסטגעשטעלט געוואָרן דורך ראַדיאָ־אַקטיווע באַשטראַלונגען.

ביז איצט זענען געווען באַקאַנט דאָקומענטן פון א יידישער עקזיסטענץ אין דער גאַסקאָנער געגנט וואו סע געפינט זיך דאָס אָרטשאַפט אָז, זינט דעם יאָר 1275.

דירנמאַט אין באַזוך אין ישראל

דער באַקאַנטער שווייצאַרישער דראַמאַטורג פרידריך דירנמאַט, דער מחבר פון א צאָל פּיעסן פון גרויסן דערפאָלג, האָט נישט לאַנג באַזוכט ישראל, און געזען זיין פּיעסע „דער באַזוך פון דער אלטער פרוי", וואָס איז אויסגעפירט געוואָרן אין דער העברעאישער שפּראַך אין „הבימה"־טעאַטער. דירנמאַט האָט געהאַלטן א פאָרטראָג אויף העברעאישן אוניווערסיטעט.

וועגן דער געשיכטע פון יידן אין פראַנקרייך

אין פּאַריזער פאַרלאַג „עדואַרד פּריוואַט" איז דערשינען אונטער דער השגחה פון בערנהאַרד בלומענקראַנץ א באַנד עסייען פאַרצייכענונגען וועגן דער געשיכטע פון יידן אין פראַנקרייך". דער באַנד וואָס אנטהאַלט צען פאָרשער אויפן געביט פון געשיכטע, יידן און נישט־יידן, רעקאָנסטרואירט דעם וועג פון די יידישע קהילות פון פראַנקרייך, זינט זייער אנטשטייאונג ביזן היינטיקן טאָג.

אַן אַנטאָלאָגיע פון יידישער חכמה

„דברי חכמים" איז דער טיטל פון א אַנטאָלאָגיע פון ווערטלעך און אַפאָריזמען צונויפגעזאַמלטע פון דער העברעאישער ליטעראַטור במשך יאָרהונדערטער און אויסגעסדרט נאָכן אלף־בית, דורך ראובן אַלקלאַי און מרדכי נוראָק. אָט די מחברים האָבן אויך צוגעגרייט און עס איז דערשינען אין ירושלים א באַנד „דברי ביאליק"... פון ביאַליקס ווערטלעך און עסייען.

דער רמב"ם אין ענגליש

איינע פון די ווערק פונעם גרויסן יידישן געלערנטן פון עלעפטן יאָרהונדערט, דער רמב"ם, רבנו משה בן מימון, איז נישט לאַנג דערשינען אין דער ענגלישער שפּראַך. דאָס ווערק באַשטייט פון „מעדיצינישע אַפאָריזמען" און איז ארויסגעגעבן געוואָרן אין ניו־יאָרק דורך דער ישיבה־אוניווערסיטי.

אַן אומבאַקאַנטער סעמיטישער דיאַלעקט

אַן אינטערעסאַנטע אויסגראָבונג איז אנטדעקט געוואָרן נעבן חיפה. סע רעדט זיך וועגן 5 מגילות פון פּאַרמעט, אויף וועלכע סע זענען אָנגעשריבן טעקסטן פון א סעמיטישן דיאַלעקט ביז איצט אומבאַקאַנט. די ספּעציאַליסטן זענען ביי דער מיינונג, אז די מגילות זענען עלטער מיט עטלעכע הונדערט יאָר ווי די מגילות וואָס מע האָט געפונען ביים ים־המלח.

יידישע פּרעסע

לויט די לעצטע סטאַטיסטישע דאַטן, דערשיינען איצט יידישע פּובליקאַציעס אין 14 לענדער. בסך הכל דערשיינען איצט 126 פּובליקאַציעס, פון זיי זענען 11 טעגלעכע און די איבעריקע פּעריאָדישע. מערער פון אָט די פּובליקאַציעס פאַרמאָגן אויך ביילאַגעס פון אנדערע שפּראַכן — ענגליש, שפּאַניש, רומעניש, פראַנצייזיש, דייטש, פּאָרטוגעזיש, פּויליש א"א.

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

★ דערשיינט צוויי מאָל אין חודש 15.2.1975 בוקארעשט ★

דער רב הראשי ד״ר דוד משה רוזן שליט״א

איז קאנדידירט צו די וואלן פון דער גרויסער נאציאָנאלער פארזאמלונג פון רומעניע

דער רב הראשי ד״ר דוד משה רוזן שליט״א איז פאָרגעשלאָגן געוואָרן אלס קאנדידאט פונעם פראָנט פון דער סאָציאליסטישער אייניקייט צו די וואלן פון דעפוטירטע אין דער גרויסער נאציאָנאלער פארזאמלונג (פארלאמענט) פון 9טן מערץ 1975.

ער איז פאָרגעשלאָגן געוואָרן צו קאנדידירן אין דעם פיפטן וואלבאצירק „אונירי״, 4טן סעקטאָר פון בוקארעשט.

דער רב הראשי שליט״א איז צווישן די ערשטע 50 יידישע פערזענלעכקייטן אין דער וועלט

די אמעריקאנישע צייטשריפט „פרעזענט טענס״ האָט פארעפנטלעכט א ליסטע מיט די וויכטיקסטע 50 יידישע פערזענלעכקייטן, וואָס לעבן היינט צו טאָג אין דער גאָרער וועלט. „אייניקע פון אָט די פערזענלעכקייטן — שרייבט דאָנאלד ראָבינסאָן, דער רעדאקטאָר וואָס האָט צונויפגעשטעלט אָט די ליסטע — האָבן געהאט איינע פון די גרעסטע השפעות אויף אונדזער ציוויליזאציע, אין די לעצטע יאָרן״. די ליסטע אנטהאלט פאָליטישע טוער (גאָלדא מאיר, העגרי קיסינדזשער א״א) נאָבעל פרייז־טרעגער (רענע קאסען, פראנסוא יאקאָב, מוראי געל־מאן, וו. נירענבערג), שריפטשטעלער (נאָר־מאן מאַיער, אלבערט מעממי), קינסטלער (מארק שאגאל, הערלאד פינטער), זשורנא־ליסטן (ארטור א. סולצבערגער, ראימאָן אראָן) א״א.

צווישן די 50 פערזענלעכקייטן פיגורירט אויך אונדזער רב הראשי ד״ר דוד משה רוזן שליט״א.

דער טייוולאָנישער הומאָר פון א המן

פורים דארף מען דאָך זיין פריילעך, זאָגט מען. דערפאר וועט איר דאָך מסתמא דערוואַרטן פון מיר אז איך זאָל דערציילן איינע אָדער מע־רערע לוסטיקע מעשהלעך, כדי איר זאָלט מער אויפגעלייגט ווערן. איך קאָן, פארשטייט זיך, עטלעכע אזעלכע אנעקדאָטן און געשעענישן פון שטעטל, מיט פארשטעלערס, קלעזמער און פאר־ויילונגען, מערער אָדער ווייניקער געלונגענע, געשפילטע פון א בעל־הבית מיט פיל געלט און ווינציקער שכל. אָבער נישט וועגן אָט דעם אלעם וועל איך איצט דערציילן... מיינע געדאנקען זע־נען איצט געוואָנדן צו אים, צו המנען, דער טרויעריקער מקור פון אונדזער פורימדיקער פרייד.

איך מאך עס נישט כדי אייך צו פארשטערן חלילה די שמחה. סוף כל סוף קאָנט איר דאָך שוין דעם סוף פון המנען, נאָך פון דער מגילה, זיינע בילבולים זענען צונישט געוואָרן זינט לאנג און ער. דער נידערטרעכטיקער הויפ־מענטש ביי א מלך א שיכור, אן אויסגעלאסע־נער און נישט קיין קליינער שוטה, האָט שוין באקומען זיין גוט פארדינטע שטראָף. פון דער הינזיכט איז דאָך אלץ בסדר, ווי מע זאָגט זיך א ווערטל: אויף איין איינציק מאָל האָט די יוסטיץ אראָפגענומען איר באנד פון די אויגן און איר אָרעם האָט מיט שנעלקייט אָנגעטראָפן אין ציל. אָבער אז צו דעם אלעמען וועלן מיר צוגעבן אז אָט דער פאקט, נאָך אָט דעם מנוול האָט דער לוח אונדזערער זיך בארייכערט מיט א יום־טוב, דער פאָלקלאָר מיט א ווערטל און אונדזער קיך מיט א געבעקס — זעען מיר דאָך אז פונעם גאנצן עסק האָבן מיר נאָר צו פאר־דינען. ווי שלום־עליכם זאָגט: אויך צון אן אומ־גליק דארף מען האָבן מזל. נאָך מער, איך קאָן איינעם וואָס זאָגט, אז דווקא ביי אן אומגליק דארף מען האָבן מזל. „ווען אלץ גייט ווי אויף רעדער, פרוּווט ער צו איבערצייגן, קאָנסטו דיך זייער לייכט באגיין אויך אָן א ביסל מזל; ווען דו ביסט אין אן עת צרה, דעמאָלט דארפסטו האָבן מזל, אן נישט איז חושך״!...

אָבער נישט וועגן מיין פריינד און זיינע מאָדנע פאראדאָקסן וויל איך איצט שרייבן, נאָר וועגן המנען. אונדזערע חכמים האָבן אָנגעוואָנדן די גאנצע חכמה זייערע אים אזוי פאָרצושטעלן אז מיר זאָלן אים זען אין זיין גאנצער נעקעט־קייט. המן, זאָגן זיי, איז דער טיפּ פון היסטאָ־רישן רישעות, פון די נידערטרעכטיקע מאכעריי־קעס, פון מאָרד, דער לעצטער אויסדרוק פון געמיינקייט. דאָס אלץ איז באקאנט, דאָס האָבן אנדערע פאר מיר געזאָגט פיל בעסער און דייטלעכער.

דאָס וואָס איך וויל אָנדייטן איז, א חוץ די פארברעכערישע אינסטינקטן, האָט המן געהאַט א געפיל פאר הומאָר. איידער ער זאָל טייטן זיינע קרבנות האָט ער געהאט חשק צו לאכן. זיי, די קרבנות זיינע, דארפן אים שטילן אָט דעם אפעטיט נאָך בלוט און אויך דעם הונגער נאָך לאכן. דער מוראדיקער געלעכטער, דער טייוולאָנישער, פון המנען, גענוי אזוי מוראדיק ווי זיינע רציחות!... זיין מוראדיקער שוואר־צער הומאָר!...

אין אוישוויץ האָט ער געלאָזט אויפבויען א מאָרד־פעסטונג, מיט גאזקאמערן און קרעמאטאָ־ריעס, מיט באראקן אין וועלכע די מענטשן זע־נען פארפוילט געוואָרן לעבעדיקערהייט און קליניקן, אין וועלכע מע האָט געמאכט פאר די קראנקע איינשפריצונגען מיט בענזין אין הארץ, ער האָט אלץ ארומגעצוימט מיט שטעכל־דראָ־טענע צוימען, און ביים הויפּט־אריינגאנג האָט ער געשטעלט אן אויפשריפט: „ארבעט מאכט פריי!״. א מוראדיקער שווארצער הומאָר פון א המן...

אין דאכאו האָט ער צונויפגעזאמלט די הויפּט־קלעזמער פון אלע מוזיק־צענטרען פון אָקו־פירטן אייראָפּע, ער האָט זיי אָנגעטאָן אין פא־ראדע מונדירן און האָט געלאָזט פאר זיך מאר־שירן די טויט־קרבנות אין געזאנג פון דער מוזיק. אויף זיין באפעל האָט א קאָמפּאָזיטאָר אין געשטרייפטע בגדים אָנגעשריבן א טויטן־וואלס, וואָס דער אָרקעסטער האָט אים געשפילט בעת די אינטערנירטע האָבן געמוזט צוזעז ווי סע ווערן אויפגעהאָנגען זייערע חברים... א מו־ראדיקער שדישער געלעכטער פון א המן, גענוי אזוי מוראדיק ווי זיינע רציחות!

אין מיידאנעק האָט ער גענומען אן אינטער־נירטן, וואָס איז צופעליק אים געקומען אונ־טער דער האנט, ער האָט אים געשטעלט צו דער וואנט, געצילט צו אים מיטן רעוואָלווער, און פונקט דעמאָלט ווען סע האָט זיך געהערט דער שאָס, דעמאָלט האָט אן אנדערער דערלאנגט א קלאפּ איבערן קאָפּ פונעם קרבן. ווען דער גע־חלשטער איז צו זיך געקומען, האָט המן אים געפרעגט מיט א שדישן געלעכטער: „זעסטו, דו ביסט שוין אָנגעקומען אויף יענער וועלט, און אָט דאָ ביסטו אויך דער אומשולדיקער קרבן בעת מיר זענען די בעלי־בתים...״ דער מורא־דיקער שווארצער הומאָר פון א המן!

אין א פראָסטיקן ווינטער־טאָג, מיט פיל שניי — אפשר איז טאקע געווען אין פורים? — האָט ער באפוילן אז אלע יידן פונעם אָקופּירטן שטעטל זאָלן זיך מעלדן אין פלאץ פונעם שטעטל מיט א זילבערן קאווע־לעפעלע. די דאָזיקע וואָס האָבן

וויקטאָר רוסו

(סוף אויף זייט 9)

גאָטס הויז

פון רב הראשי ד״ר דוד משה רוזן

„ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם״ (שמות כה—ח). און זיי זאָלן מיר מאכן א הייליקטום, אז איך זאָל רוען צווישן זיי״.

אָט די סדרה ווערט אָנגערופן „תרומה״, וואָס קאָן איבערגעזעצט ווערן אויפן וואָרט „דערהייבונג״ און אויך אויף דער טייטש פון „שפענדן״ צי „שענקען״. דער געטלעכער רוף ווענדט זיך צום גאנצן פאָלק: כדי צו בויען דעם ערשטן מקום קדוש איז נויטיק די שפענדונג פון יעדן איינעם, כדי אזוי ארום זאָל עס ווערן דער אויס־דרוק פונעם גאנצן ציבור. עס איז נישט וויכ־טיק ווי גרויס די שפענדונג וועט זיין, נאָר „אשר ידבנו לבו״, וויפל זיין הארץ וועט אים באוויליקן. די הויפּט־שפענדונג וואָס יעדער איינער דארף ברענגען זאָל זיין דאָס הארץ, זיין איי־פער, זיין התלהבות, מיט וועלכער ער באמייליקט זיך אין דער געמיינזאמער באמיאונג. אזא מין נדבה, ווערט מיט רעכט אָנגערופן תרומה, א גייסטיקע דערהויבונג, וואָס דערהויבט דעם נדבן, צו דער הייך פונעם אויספירן זיין חוב.

דער פסוק רופט אָן גאָטס הויז „מקדש״ — א מקום קדוש, א הייליקטום. דאָס בית המקדש פון ירושלים, סיי דאָס ערשטע סיי דאָס צווייטע, האָט טאקע געטראָגן אָט דעם נאָמען, זינט דאָס בית המקדש איז חרוב געוואָרן, ווערן די בתי תפילה פון די תפוצות־לענדער אָנגערופן „בית־המדרש״, דאָס הויז וואו מען לערנט, צי בית הכנסת, דאָס הויז וואו מע פארזאמלט זיך.

פון אָט די אלע נעמען מיט וועלכע עס ווערט אָנגערופן גאָטס הויז איז געדרינגען, אז די יידן, בלייבנדיק געטריי זייער מאָנאָטעאיזם, דער אמונה אז השי״ת איז אומעטום, האָט קיין מאָל נישט געטראכט צו באגרענעצן זיין וואוינאָרט בלויז צווישן די פיר ווענט פון א טעמפל. די גייסטיקע פאראייניקונג מיט דער געטלעכקייט קאָן נישט זיין פארבונדן מיט א געוויס אָרט. דאָס קאָן געשען סיי וואו די אמונה איז איינגעדרינגען אין הארץ, ווייל סע שטייט געשריבן „בכל ה־מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך״ (שמות כ—כא). אין יעדן אָרט וואו סע וועט דערמאנט ווערן מיין נאָמען, וועל איך קומען צו דיר און וועל דיך בענטשן.״

„גאָטס הויז״ איז פאר אונדז די גאנצע בריאה און נישט בלויז א געוויס הויז, נשמת כל חי, דער מקור פונעם לעבן, וואָס איז די געטלעכ־קייט, געפינט זיך איבעראל, ווייל מלא כל הארץ כבודו, די גאנצע וועלט איז פול מיט זיין כבוד. אין יעדער מצווה, אין יעדער גוטער מחשבה, אין יעדן איידלעם געפיל באגעגנט מען זיך מיט דער געטלעכקייט.

נעבן אָט דער באגעגעניש צווישן יחיד מיטן בורא, איז נויטיק אויך איינע פונעם ציבור. דאָס רוב פון אונדזערע תפילות ווערן געזאָגט בלשון רבים, ווייל זיי דרוקן אויס נישט נאָר די באגערן פון פרט, נאָר פונעם גאנצן כלל. ווען מיר זענען למשל מתפלל אין דער שמנה עשרה זענען אלע ברכות בלשון רבים ווייל מיר טוען דאָס נישט בלויז פאר אונדז, נאָר אויך לטובת דער גאנצער געזעלשאפט אין וועל־כער מיר לעבן. דער „שליח ציבור״, וואָס איז דער חזן, צי דער בעל־תפילה, קאָן נישט דאווע־נען פארן עמוד, סיידן עס איז דאָ אין שיל א גאנצער מנין, מינדעסטנס צען יידן. אָט פאר וואָס מיר רופן אָן די שיל „בית־הכנסת״, ווייל דער הויפּט־ציל איז דאָך אז דאָרט זאָל מען זיך צונויפזאמלען. די תפילות ווערן געזאָגט אין איינעם, „בשותפות״, ווייל בשותפותדיק איז אויך אונדזער גורל און פארשטייט זיך, אז די „תרומה״, גייסטיקע דערהייבונג, קאָן נישט גע־שען, סיידן מיר רייסן ארויס פון צווישן אונדז סיי וועלכן עגאָאיזם, נאָר אז מיר גיסן צוזאמען אונדזער וועזן מיטן גאנצן ציבור.

די שיל איז אָבער נישט בלויז א בית־התפי־לה, פונקט אזוי ווי זיין א ייד באטייט נישט בלויז צו דאווענען. צו אלעם ערשט איז די תורה — דאָס לערנען — אָן וועלכן סע קאָן נישט זיין קיין יידישקייט. די ערשטע באגעגעניש אונדזערע מיט דער געטלעכקייט איז געשען ביים הר סיני, ביי קבלת התורה. אָן אירע עטי־שע אוצרות, אָן אירע מאָראלישע פאָרשריפטן, אָן אירע געזעצן פון גערעכטיקייט און שלום, מיט וועלכע די תורה הקדושה איז פול, קאָנען מיר זיך נישט האלטן פאר קיין מאמינים אין יענעם גאָט, וואָס אידענטיפיצירט זיך מיט דער תורה און מיט יענע וואָס לערנען זי. קוב״ה, אורייתא וישראל חד הוא.

דאָס איז דער מאָטיוו פאר וואָס די שיל ווערט אויך אָנגערופן „בית המדרש״, דאָס הויז פון לערנען. זינט טויזנטער יאָרן, פון ווען אָן די פאקלען פון די רוימישע לעגיאָנערן פון טי־טוס האָבן פארברענט דאָס צווייטע בית המקדש פון ירושלים, האָבן יידן זיך געבויט א בית ה׳ מדרש איבעראל, וואו סע האָבן געלעבט לכל הפחות צען מענער, א מנין צום דאווענען. דאָרטן אין בית המדרש, לערנענדיק תורה אויף די פארגעלטע בלעטלעך פון די ספרי קודש, האָבן זיי געפונען א מקלט פון אלע זייערע פארפאָלגער און רדיפות, די נאָכפאָלגער פון טיטוסן, וועלכע האָבן געוואָלט זיי פארלענדן. דאָרט איז אויסגעשאַרפט געוואָרן זייער גייסט, דאָרט איז זיך פונאנדערגעגאנגען דאָס חשכת פון אומוויסן, דאָרטן איז געשאפן געוואָרן די אמתדיקע אריסטאָקראטיע, די מזרח־וואנט פון יידישן ציבור: די תלמידי חכמים.

א שטענדיק ליכט

„ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד. (שמות כז—כ, כא). און דו זאָלסט באפעלן די קינדער פון ישראל, זיי זאָלן דיר ברענגען ריינעם גע־שלאָגענעם בוימל פאר דער לייכטונג, אויף אָנ־צוצינדן א ליכט תמיד. אין אוהל מועד.

אָט דער נר תמיד, דאָס שטענדיקע ליכט, דארף מען פארשטיין ווי אן איידעלער סימבאָל: דאָס בית־המקדש האלט אויף אין יידישן פאָלק דעם געטלעכן פונק. די שטראַלן, וואָס גייען ארויס פונעם בית המקדש, שטעכן אדורך דעם פינצ־טערן פירהאנג פון דער היידנישער וועלט, ברענגען אריין ליכט און אמת. די תורה, דאָס באוואוסטזיין פאר גערעכטיקייט און מאָראליש־קייט אין יידישן פאָלק און פאר דער גאנצער מענטשהייט. אָן דער קראפט פונעם ליכט קאָן אפילו דער משכן אויך נישט דערפולן זיין מיסיע צו ווייזן דעם וועג, אויף וועלכן סע זאָל גיין יעדער ייד, צו רעספעקטירן די געטלעכע גע־באָטן, די בני ישראל זענען געבאָטן געוואָרן, אז זיי זאָלן קעמפן פארן ליכט, זיי זאָלן עס שיצן פון דער פינצטערניש. עס איז כאראקטע־ריסטיש אז אין אונדזער תורה הקדושה, זענען די ערשטע ווערטער וואָס מיר הערן פונעם בורא עולם: „יהי אור״, סע זאָל זיין ליכט. אן אָפּקלאנג פון אָט די ווערטער הערן מיר אין דער היינטיקער סדרה און מיר הערן עס תמיד אין אונדזערע ספרי קודש, ווי אין אונדזער גאנצער געשיכטע. „מעלה היתה לפני המנורה שעלי׳ הכהן עומד ומטיב עד שתהא שלהבת עולה מאלי׳״. פאר דער מנורה איז געווען א טרעפּ, אויף וועלכער עס איז געשטאַנען דער כהן און האָט פארבעסערט דאָס ליכט ביז דער פלאם האָט זיך דערהויבן פון זיך. די מאמינים אין תורת משה, טוען אָט די עבודה פונעם כהן ביים מזבח פונעם בית המקדש. טויזנטער יאָרן שטייען זיי פאר דער גאנצער מענטשהייט, אויף א שטאפּל, פון וועלכער הייך זיי גיבן אכט אז דאָס ליכט זאָל זיך נישט אויסלעשן. סיי וויפל שטורעמס סע האָבן געשטעלט אין סכנה אָט דאָס ליכט, זענען זיי אלץ געבליבן אומדער־מידלעכע היטער פונעם ליכט און האָבן זיך תמיד באמיט עס וואָס א מאָל צו פארבעסערן. זייער ראָל וועט דעמאָלט זיין פול־שטענדיק, ווען קיין שום געפאר וועט נישט בא־דראָען די מנורה, ווען אויף דער מענטשהייט וועט שוין מער נישט בלאָזן קיין שום ווינטל פון שנאה, ווען דער „פלאם פון שלום און ליב־שאפט וועט זיך דערהייבן פון זיך״. ווען ס׳וועט מקוים ווערן „שלהבת עולה מאליה״.

„ישראל נמשלו לזית״. די וואָס זענען געטריי דער תורה הקדושה ווערן געגליכן צו בירטן״ — זאָגן די חכמנו ז״ל — „ווייל דער בירט, וואָס מער מע קוועטשט אים אויס, אלץ ריינער איז דער בוימל, ליכטיקער, אזוי זענען אויך מיר. וואָס מער מיר ווערן גערודפט, וואָס מער די שונאים דרוקן אונדז, אלץ ליכטיקער און ריינער ווערט זייער אינערלעכע שיין״.

מגילת אסתר

(א פורים־תורה,
נישט פון קיין רב,
נאָר פון אן „אדרבה“...)

א גאנץ יאָר שיכור און פורים ניכטער... א גאנץ יאָר זאָגן די רבנים תורה. איצט, לכבוד פורים — וועל איך זאָגן „תורה“. אזוי ווי עס איז געווען דער מנהג נאָך מקדמונים, אז פורים, ווען מען איז בגילופינדיק, זאָל מען זאָגן א ביסל לוסטיקע תורה...

איז מיט וואָס הייבט מען אָן? פארשטייט זיך, אז מיט מגילת אסתר.

מה נשתנה? פאר וואָס ווערט אָנגערופן אָט די מגילה, מגילת אסתר? איך האָב געטראַכט אויף אלע אופנים און נישט געטראָפן איין מאָטיוו, וואָס זאָל מיך באפרידיקן. קודם האָב איך געוואָלט זאָגן אז מע האָט גענומען די „העלדן“ פון דער מגילה לויטן אלף־בית, און אזוי ווי אסתר הויבט זיך אָן מיט אן אלף, איז דערפאַר האָט זי זוכה געווען, אז די מגילה זאָל אָנגערופן ווערן אויף איר נאָמען... יאָ, אָבער תיכף האָב איך געטראַכט: אויב אזוי וואָלט מען דאָך געדארפט אָנרופן די מגילה אויף אחשוורושס נאָמען? נישט נאָר וואָס זיין נאָמען הייבט זיך אויך אָן מיט אן אלף, איז אויך דאָס צווייטע אות פון זיין נאָמען א חית, און לויט אלע געזעצן פון א סדר לויטן אלף־בית דארף מען דאָך האַלטן חשבון אויך וועגן צווייטן אות, אין פאַל ווען סע זענען פאראַן צווי נעמען וואָס הייבן זיך אָן מיטן זעלביקן אות?!

אזוי איז אוועקגעפאַלן אָט דער מאָטיוו פונעם אלף־בית...

איז האָב איך גענומען איבערציילן וויפל מאָל ווערט דערמאַנט אין דער גאַנצער מגילה דער נאָמען פון אסתר המלכה, האָב איך אָנגעציילט פיר און פופציק [(54) מאָל. נו, טראַכט איך מיר, דאָס איז שוין יאָ א מאָטיוו, ווייל אחשוורוש איז דערמאַנט אין דער גאַנצער מגילה בלויז ניין און צוואַנציק (29) מאָל... און אפילו ווען מע נעמט א פורימדיקע כוסה, ווייסט מען נאָך צו מאַכן א חילוק, אז 54 איז כמעט טאָפּלט ווי 29... יאָ, דאָס איז עס. דערפאַר ווערט די מגילה אָנגערופן אויף אסתרס נאָמען.

דאַכט זיך אז אלץ איז בסדר? איז האָט איר א טעות... איך האָב זיך גענומען ציילן וויפל מאָל סע ווערט דערמאַנט אין דער מגילה דער נאָמען פונעם „הייליקן“ המן... אנו, טרעפט זייט מוחל: וויפל מאָל ווערט דערמאַנט אָט דער שונא ישראל אין דער מגילה? איר וועט נישט גלייבן (איך האָב אויך נישט געגלייבט מיינע אייגענע אויגן!), ווען איך האָב אָנגעציילט פיר און פופציק מאָל (יאָ, טאַקע 54 מאָל!), המנס נאָמען... איך רייב מיר דעם שטערן: וואָס איז דאָס, א צופאַל? צי אפשר האָב איך זי טועה געווען?!... איך האָב ווידער א מאָל געציילט, פונעם ערשטן פסוק ביזן לעצטן און אָנגעציילט נישט מער און נישט ווייניקער ווי — 54 מאָל המנס נאָמען!... סע קאָן נישט זיין. פונקט אזוי פיל מאָל ווי אסתרס נאָמען!? איך האָב נאָך איין מאָל געגעציילט. דאָס מאָל שוין פון סוף דער מגילה. ביז צום אָנהויב... בקיצור, וויפל איך זאָל געווען נישט ציילן, פון אָנהויב ביזן סוף, צי אויף צוריק, פון סוף ביזן אָנהייב — האָב איך געטראָפן אז די זעלביקע צאָל פון די ביידע נעמען, פון אסתר המלכה (און להבדיל אלף הבדלות!) און פון המן הרשע זענען ביידע אייבערגעחזרט אין דער מגילה פיר און פופציק מאָל...

נו, גיי קלייב זיך אויס אין אזא מצב!...

האָב איך גענומען ציילן ווידער א מאָל, דאָס מאָל שוין דעם נאָמען פון מרדכי הצדיק... נו, עס איז מיר שוין כלעבן א בושה צו דערציילן (סע שווינדלט מיר שוין דער קאָפּ פון אזוי פיל ציילן!). ווער וועט מיר גלייבן, אז אויך מרדכי הצדיקס נאָמען איז אויך איבערגעחזרט נישט וויניקער ווי: פיר און פופציק מאָל!... ווער סע גלייבט נישט, זאָל ער קודם נעמען א פורימדיקע כוסה, אזוי ווי איך האָב געטון, און זאָל מיך קאָנטראָלירן, ער זאָל איבערציילן, וועט ער מסתמא אויך אזוי אָפּציילן ווי איך האָב געטראָפן... יאָ, ביי מרדכי הצדיק זענען נאָך אויסגערעכנט, א חוץ יענע 54 מאָל, אויך נאָך זעקס מאָל „מרדכי היהודי“... נו, דאָס האָב איך נישט געוואָלט אריינגעמען אין מיין חשבון, ווייל ווער דריקט זיך אזוי אויס וועגן א ייד, א צדיק?! מסתמא אן אנטיסעמיט. ער געפינט נישט קיין מאָל [קיין אנשטענדיקערן אויסדריק ווי „היהודי!“... ער האָט דאָך געקאָנט זאָגן, אזוי ווי אזא מרדכי האָט פארדינט, אז מע זאָל אים אָנרופן „מרדכי המיניסטער!“ — פאַר וואָס האָט ער געזאָגט „מרדכי היהודי“?...

נו, פאַר וואָס זשע רופט מען אָט די מגילה אויפן נאָמען פון אסתר המלכה? איז בלייבט די קשיא אומפארענטפערט. און ווי באַקאַנט, אין דער גמרא, ווען סע בלייבט אזא קשיא אומפאַר־ענטפערט, זאָגט מען „תיקו“. דאָס הייסט אין ראשי תבות! „תשבי יתרץ קשיות ובעיות“... ווען משיח וועט קומען וועט ער שוין פארענטפערן אלע קשיות, און מסתמא אויך די דאָזיקע צווישן זיי...

וואָס וועט זיין ווען משיח וועט קומען? גאָר נישט געזאָרגט: די זעלביקע גמרא האָט אונדז פאַרזיכערט, אז דעמאָלט וועלן אלע יידישע יום־טובים בטל ווערן. אלע, נאָר נישט פורים... פאַר וואָס? ווייל המנס וועלן זיך אייביק טרעפן... אָט פאַר וואָס פורים וועט איבערלעבן אלע יום־טובים...

יאָ, נחזור לעניננו: איז דערווייל לאָמיר אָננעמען אז דערפאַר איז אָנגערופן די מגילה אויף אסתרס נאָמען ווייל זי איז דערמאַנט [געוואָרן 54 מאָל... איי, וועט איר דאָך פרעגן: אויך המן איז דערמאַנט 54 מאָל? איז דערפאַר רופט מען אָן אויף זיין נאָמען דעם „המן־טאַש“... והכל יבוא על מקומו בשלום?...

יאָ, איך האָב נאָך עפּעס צוצוגעבן צו דער פורים־תורה: די „וועלט“ האַלט אז אין דער מגילה, אין דער גאַנצער מגילה, כאָטש זי איז איינע פון די [ספרים פון תנך, דאָך ווערט נישט דערמאַנט אין אָט דער מגילה דער נאָמען פונעם אייבערשטן... סע קאָן נישט זיין! ווי איז עס מעגלעך, אז יידן אין אזא מין עת צרה, ווען א המן וויל נישט מער און נישט ווייניקער ווי אויסקוילען יעדן, אפילו די וואָס האָבן זיך אויסבאַהאַלטן אונטער פרעמדע נעמען און נישט געזאָגט אז זיי זענען „היהודי“, אין אזא סכנה וועלן יידן זיך נישט ווענדן צום רבונו של עולם?! ניין, זאָג איך מיר, עס איז נישט מעגלעך.

(אגב, ווייל איך דערמאָנען, אז א רבי האָט אמאָל געזאָגט אז די גאַנצע תוכחה זענען לויטער ברכות... ווי אזוי האָט איר אייך געקאָנט פאַרשטעלן, אז משה רבנו וועט שעלטן די יידן?!... פרעגן זיינע חסידים: „רבי לעבן, ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם (ויקרא כו־כט), און איר וועט עסן דאָס פלייש פון אייערע זין און דאָס פלייש פון אייערע טעכטער — דאָס זענען ברכות?“... „אוודאי, ענטפערט דער רבי: אויב א ייד קאָן עסן פלייש ביי זיין זון אָדער ביי זיין טאָכטער, אז ביי זיי איז כשר — דאָס איז טאַקע א ברכה!“)...

אזוי האָב איך אויך געטראַכט: עס איז נישט מעגלעך, אז סע זאָל נישט דערמאַנט ווערן אין דער גאַנצער מגילה, כאָטש איין מאָל, דער נאָמען פונעם אייבערשטן!... האָב איך געלייענט נאָך איין מאָל די מגילה און — האָב געטראָפן. זייט מוחל און מישט אויף די מגילת אסתר און לייענט אין קאַפּיטל ד׳ פסוק י״ד: „רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום“. וואָס איז טייטש: א דערלייזונג און רעטונג וועט אויפשטיין פאַר יידן פון מקום... אָט, אָט האָב איך געפונען דעם נאָמען פונעם אייבערשטן אין דער מגילת אסתר...

איך ווייס נישט אויב אלפרעד נאָבעל האָט זיך דעמאָלט געטראַכט, אין זיין צוואה צו לאָזן א פרייז אויך פאַר אזא דערפינדונג... איך האָב אָבער די סאַטיספאַקציע אז איך האָב עס אויסגעפונען... מקום, דאָס איז גאָטס נאָמען. איר ווילט ראיות? איך קאָן אָנווייזן אז מקום מיינט מען דעם אייבערשטן... איר קאָנט דעם אָנווינטש „המקום ינחם אתכם“? דאָס ווערט געברענגט אין דער גמרא: אין מסכת ברכות דף ט״ז עמוד ב׳ ווערט געזאָגט, אז ווען עמעצער האָט געליטן א שאָדן, זאָל מען אים טרייסטן „המקום ימלא חסרונך“, מקום (דאָס הייסט דער אייבערשטער!) זאָל דיר דערזעצן דיין שאָדן... דאָס זעלביקע געפינען מיר אין מסכת שבת דף י״ב עמוד ב׳, אין דער ערשטער שורה ווערט געזאָגט „רבי יהודה אומר, המקום ירחם עליך... רבי יוסי אומר, המקום ירחם...“ דאָס הייסט, אז מע גייט אריין צו א חולה זאָל מען אים אָנווינטשן אז המקום. דער אייבערשטער זאָל אים שיקן די רפואה...

...אזוי זאָל זיך המקום מרחם זיין און... לשנה הבאה!

סיי ווי סיי וועלן מיר גאַרנישט אָנווערן: פורים וועלן מיר פייערן אויך נאָך דער גאולה...

וואָלף טאַמבור

ווי אזוי דער פעטער אברהם האָט געגעסן ברויט

ווער ס׳האָט נישט געזען דעם פעטער אברהם עסן ברויט
ווייסט נישט ווי אזוי א מענטש דארף עסן ברו׳ט.

נאָכן וואשן זיך די הענט און זאָגן שאו ידיכם
האָט ער אָנגעהויבן קושן מיט די ליפּן דעם המוציא לחם.
דערנאָך האָט ער שטייענדיק גענומען אויף די הענט דאָס ברויט
דאָס שווארצע
גענומען עס מיט ביידע הענט
און מיט דער לינקער האַנט עס צוגעדריקט צום הארצן
דאַן מיט דער רעכטער האנט גענומען האָט ער פונעם טיש דאָס מעסער
און דערנענטערט עס צום ברויט,
ווי עס דערנענטערט א ווירטואָז דעם סמיטשיק צו זיין פידל.
א קוק געטון צום ווייב און צו די קינדער ארום טיש
און ווען דאָס ווייב האָט צו די קינדער מיט דער האַנט
א מאַך געטון ששש...
האָט ער געגרייט זיך צו דער ברכה.
פארן צומאַכן די אויגן האָט ער זיי געעפנט גרעסער
א קוק געטון מיט ציטער צו דעם ברויט וואָס פילט דאָס מעסער
און ווי אמאָל דער תנא זומא
אין איין אויגנבליק געטראַכט
צו אלע מענטשן וואָס האָבן פארזייט דעם זאָמען
צו די וואָס האָבן מיט זייער מי געדרעשט דעם ווייץ
און אים געמאָלן
דאָס טייג געקנעטן און דאָס ברויט געבאַקן
און אלץ פאַר אים געטון ווי פארן גרעסטן פריץ
אז ער זאָל איצטער קאָנען זאָגן ביי זיין טיש
המוציא לחם מן הארץ...
אָפּגעזאָגט, א פיר געטון דאָס ווייסע מעסער
איבערן שווארצן ברויט און אָפּגעשניטן
יעדן איינציקן זיין רעפטל ברויט.
געזעצט צום טיש זיך, האָט ער דערנאָך, מיט א קליין מעסערל,
אָנגעהויבן שניידן קליינע שטיקלעך פונעם רעפטל זיינעם
און גענומען עסן.
— פון א ברויט רייסט מען נישט, מען שניידט אָפּ א שטיקל.
— א מענטש דארף נישט שניידן א גרעסער שטיק ווי ער קאָן עסן.
— אלע עסנס זענען פוץ, ברויט דאָס איז דער עיקר
דארף מען לייגן כבוד אויפן ברויט
און נישט רייסן פונעם ברויט קיין שטיקער.
א יעדן טאָג איז ער נישט מיד געוואָרן דאָס די קינדער לערנען
און זייער נישט לערנען פלעגט אים שטארק דערצערנען.
אָפּגעגעסן, צוגעדעקט דאָס ברויט
און גענומען זאמלען פונעם טיש די ברעקלעך.
דאָס איז ערשט געווען זיין רעכטע עבודה.
— אויפזאמלען די ברעקלעך פונעם טיש
נישט אראָפּוואַרפן זיי אויף דער ערד
עס זאָלן אויף זיי טרעטן מענטשן
איז מערער ווי מזומן בענטשן.
איז געווען צו קוקן און צו גאַפן
ס׳אַרא פרייד א ברעקל האָט געקאָנט דעם מענטש פארשאַפן.
יעדעס ברעקל אויפגעקליבן
עטלעכע געגעסן צום פארבייסן ווי מטעמים
זיך געקוויקט מיט יעדן ברעקל
ווי מען קוויקט זיך מיט א ראָזשענקע
און א זשמעניע ברעקלעך
געלאָזט פאַר פייגל ביי דעם פענצטער.

אזוי פלעגט דער פעטער אברהם
אָנהויבן א ברויט, ווי מען הויבט אָן א קאָנצערט פון באַך
כאָטש ער האָט פון באַכן קיין מאָל נישט געהערט.
מיט דער לינקער האנט דאָס שווארצע ברויט געדריקט צום הארצן
מיט דער רעכטער האנט דערנענטערט צו דעם ברויט
דאָס ווייסע מעסער,
ווי א סמיטשיק צו א פידל...

(פונעם באַנד לידער „אין די אויגן פון א שווארצער קאַווע“ פון ישראל בערקאָוויטש, דערשינען אין בוקארעשטער מלוכה־פארלאג „קריטעריאָן“ 1974).

כתב-עת

של היהדות הדתית הרומנית

★ ב"ה ה' אדר תשל"ה בוקרשט — מספר 339 — דו־שבועון ★

איתן אריה

ליקוטים מעזבונו של הרב הגאון ר' אברהם ארי' רוזן זצ"ל

תשובה כ"א

בע"ה טו"ב טב"ת, תקדמנו ברכות טוב, ס' ברכות לפ"ק (ע"פ הבמד"ר י"א ג' וי"ח כ"א שיש ס' אותיות בברכת כהנים ע"ש).

ברכתי בלי די לפ"ק לכבוד הרב וכו' מו"ה יחזקאל ה' דמאן הוב"ק סיטשעל עורך מכת"ע חדשי "דגל התורה" יצ"ו.

הגיעני מספר ב' מדגל ה־תורה וחבט עיני משורי בסי' כ"א דהמאמר של המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא הוא בירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב מהא דאמרינן שם על א־היתופל כיצד נתרחק ודימה הכותב שמצא מציאה עד כי הרהיב בנפשו עוז לומר שגי־לה מקור המאמר שהי' נעלם מכל הראשונים והאחרונים, ובאמת אין שם שום רמז למאמר זה ומה דאמרו שם כיצד נתרחק כו' הכוונה היא לפי מאמרם שם שאחיתופל הי' גבור בתורה וספרו גדולתו ואח"כ אמרו כיצד היתה ההתרחקות של אדם גדול כזה. והביאו הפסוק ו־אחיתופל ראה גו' ומפרשים מהי הצוואה שציוה אל ביתו (אגב מה שכ' שם ואל תשאו ואל תתנו עם מי שהשעה משחקת לו עי' פסחים קי"ב שיש פלו־גתא בזה בין ר"פ ור"ש ב"ר יצחק) וכן שם גם בדואג ובגחזי שהיו גדולים וכיצד נתרחקו, ע"ש והרי הם לא איבדו עצל"ד ועל כולם אמרו שאין להם חלעה"ב והיינו מפני גודל רשעתם ודורשי רשומות אמרו שם ובבבלי ק"ד: שכולם יש להם חלעה"ב אף דכ' באַ־חיתופל ויחנק, ואין מזה סתירה למאמר הנ"ל שהמאבד עצל"ד אין לו חלעה"ב דיש לומר דאחיתופל לא איבד אע"צ רק שנתקיימה בו קללת דוד דסיפי' מתחנק כבירושלמי שם ובבמד"ר ד' כ"א ובמו"ט תהלים סוף פ' ג' שאמרו שמת במכת הפה ו־היינו מיתת אסכרה ע"ש ב־הערות ותיקונים ורש"י בתהלים הביא ד"ז וכן הלשון יחנק ב־גרונו (סוכה נ"ג ומכות י"א) מוכח שמת מיתת אסכרה ולפ"ד יל"פ הפ' כי יסכר פי דוברי שקר על אחיתופל ולא על דואג עי' שבת ל"ג ומש"ש המהרש"א בח"א. והביטו וראו במהרי"ט לכתובות ק"ד שמביא דרז"ל למדו זה דהמאבד עצל"ד אין לו חלעה"ב מהפ' ותהי עונותם (יחזקאל ל"ב) ואף שלא הראה מקור המאמר מסתמא ראה ה־מאמר באיזה מדרש שאינו ב־ידינו. והשבו"י בח"ב סי' קי"א הביא מד' המהרי"ט דשם אבל לא הביא דבריו הנ"ל. ועי' שה"ג להרחיד"א מע"ג אות י' בר"י בן הרא"ש ועי' שבו"י ח"ג סי' י' ובמדרש תלפיות ענף חלק עוה"ב ובשבט מוסר ועי' יוסיפון פ' ע"א וע"ב ש־צעק לחביריו שלא יאבדו אע"צ לדעת כי יהיו נדחים לנצח ואבדה עולמית תהא לנפשותם והיינו שלא יהא להם חלעה"ב (בס' מלחמות היהודים ג' ח' ליוסיפוס לרומיים הוא אומר לחבריו כי המאבד על"ד הוא יורד לגיהנם וע"פ חוקי ישראל אינו נקבר עד בוא השמש — ז. ג.) ועי' שו"ת חת"ס היו"ד סי' שכ"ו וחאבהע"ז סו"ס ס"ט דעוד יש לו תקנה לבא לעוה"ב ע"י תפלת בניו עליו ואמירת קדיש ומע"ט שלהם. ובשאר תשובות כתבתי עוד מזה ואין עת האסף פה אריכות דברים מזה.

והנני דושה"ט
הק' אברהם ארי' ליב
ראזען האב"ד פאלטשען
והגליל.

שו"ר בתפארת ישראל למש־ניות סנהדרין פ"י מ"ב שרצה ג"כ לומר שאחיתפול אין לו חלעה"ב משום שהמית מע"צ והביא ד' מהרי"ט הנ"ל ו־במחכ"ת מדברי הירושלמי ושאר במקורות שהבאתי לעיל נראה שנתחנק בגרונו ולא המית את עצמו כלל.

מלוקט ומסודר ע"י חתנו
הרה"ג ד"ר זאב גוטליב
שליט"א האבד"ק
גלזגוי (סקוטלנד).

על פרשת השבוע: כי תשא

לדרד. חז"ל אמרו (ברכות ל"ב) רד מגדלותך וכו' יש להבין זאת ע"פ מש"כ בפ' קדושים ובשאר מקומות ע"פ מאז"ל בסנהדרין נ"ב שחטא הבנים גורם פגם וחילול גם באב הצדיק והנה משה רבנו ע"ה הי' אביהם של ישראל שכולם תלמידיו ובניו וכשחטאו ירד גם הוא מגדולתו, וכן באותן ל"ח שנים שהיו ישראל נזופים לא נתייחד עמו הדיבור (ערש"י דברים ב' י"ז) וזה ע"ד חז"ל תלמיד שגלה מגלין רבו עמו (מכות י') ע"כ אמר מרע"ה אם תשא וכו' מחני נא וכו' כי הוא רבם ואביהם של ישראל וע"כ טוב לו שימחה שמו מן התורה ולא תהא תורת משה והם לא יהיו בניו ותלמידיו ולא יקר; שמו עליהם כמו שהתפלל יעקב אבינו "בקהלם אל תחד כבודי".

מלאו ידיכם כו' היום ברכה (פסוק כ"ט) ערש"י בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום. לכאורה קשה, איך יתחנכו להיות כהנים ע"י ה־ריגה זו? ונל"פ ע"פ מה ש־פירשתי (וכבר מצאתי שקדמוני בזה האברבנאל והמלבים בפ' פנחס) השיב את חמתי כו' לכן ברית כהנת עולם. דהכוונה דאף שכהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו (ברכות כ"ה) והוא א־מינא שפנחס נפסל לכהונה ע"כ הי' צורך לומר דאדרבה על ידי הריגת זמרי תתחזק כהונתו לברית עולם מפני שעל ידו נעצרה המגפה מישראל. וכן כאן שהרגו מ' אלפים מישראל הו"א שנפסלו וע"כ הבטיחם מלאו ידכם היום כו' שיתחנכו להיות כהנים שקינאו לד' ויכפרו על בנ"י.

מלוקט ומסודר ע"י בנו
הרה"ג ד"ר דוד משה רוזן
שליט"א

הרב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א בין החמשים האישים היהודים הכי חשובים בעולם

לא מזמן פירסם הכתב־עת האמריקאי "פריזנט טינס" רשימת חמשים האישים ה־יהודים הכי חשובים החיים בעולם. לאחדים מהם — כותב דונאלד רובינזון, עו־רך העתון שקבע את ה־רשימה — היתה השפעה גדולה על תרבותנו בשנים האחרונות. הרשימה כוללת מדינאים (גולדה מאיר, הנרי קיסינגר וכו'), חתני פרס נובל (רנה קאסין, פראנסוא יעקב, מוריי גל־מן, וו. נירנברג), סופרים (נורמן מיילר, אלברט מאמי), אמנים (מארק שגאל, הרולד פינטר), עתונאים (ארטור א. כולצ־ברגר, ריימון ארון) וכו'.

בין חמשים האישים נמנה גם רב הראשי ד"ר דוד משה רוזן שליט"א.

דברי תורה

מאת חכמי רומניה וגאוניה ז"ל

לפורים

בטור שולחן ערוך אורח חיים סימן תרצ"ה דרכי משה ס"ק ה' כתב עוד במנה־גים וחייב במשתה ושמחה בשני הימים שנאמר מגילת אסתר (ט—כ"ז): "קימו וקבלו היהו־דים עליהם לעשות, להיות עו־שים את שני הימים האלה". משמע מדבריו שהוא מפרש ה־כתוב "להיות עושים" במשתה ושמחה. צריך ביאור איך משמע שהמדובר הוא ממשתה. יש ל־הסביר דהנה במסכת שבת (דף פ"ח) דרשו הכמינו על המקרא שמות (י"ט—י"ז) "ויתיצבו ב־תחתית ההר", אמר רב אבדימי מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם ההר כגיגית ואמר להם, אם אתם מקבלים התורה מוטב; ואם לאו, שם יהיה קבורתכם. אמר רב אחא, מכאן מחאה גדולה לתורה (רש"י: שאם יז־מינם לדין, למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס). אמר רבא אף על פי כן חזרו וקבלוה בימי אחשוורוש, דכתיב אסתר (ט'—כ"ז) "קימו וקבלו היהו־דים". קיימו וקבלו מה שקבלו כבר, ונראה על פי מה שמובא במסכת בבא קמא (דף—פ"ז—ע"א): אמר רב יוסף (שהיה סומא בשתי עיניו): מתחילה הייתי אומר מי שאומר דהלכה כרבי יהודא שאמר סומא פטור מהמצוות, אני עושה יום טוב לרבנים (סעודת יום טוב). ה־נימוק שאיני מצווה לעשות המצוות ואני עושה, אבל מעכשיו ששמעתי לזה דרבי חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מי שאמר לי אין הלכה כרבי יהודא אני עושה סעודת—יום טוב לרבנים. הנימוק כשאני עושה המצווה יש לי שכר הרבה יותר מאלו לא הייתי מצווה. וממאמר זה ממציא רבי שלמה לוריא בספרו "ים של שלמה" מסכת בבא קמא סימן ל"ז שמצווה לעשות סעו־דה ביום; שנעשה בנו בר מצווה שביום ההוא נכנס בסוג מסוים ממצווה ועושה וראוי לעשות יום־טוב ובזה הסברתי מה שאמר רבי יוסף במסכת פסחים (דף ס"ח) ביום חג העצרת עשו לי עגל משולש (רש"י, שלישי לבטן ומובחר הוא) ואמר, אם לא היום ההוא שהוא גורם כמה יוסף (פשטנים) ישנם בשוק. היינו דרב יוסף מחזיק בשיטתו דבנתחייב במצוות, צריך לעשות יום־טוב (בסעודה ומשתה). על כן ביום חג העצרת זמן מתן תורתנו הורבה בסעודה, משום שבאותו יום נתחייבנו במצוות במעמד הר סיני, וכמו כן בימי הפורים שקבלו את התורה ברצון כפי דרשת חכמי־נו שהזכרנו, עושים את שני הימים האלו יום טוב כביום שנתחייבנו במצוות וגדול ה־מצווה ועושה ועל ידי ימי ה־פורים אין עוד לומר מהאה נגד קבלת התורה שהיתה באונס, דכבר קבלוה.

אבי הרב האחרון מסיגיט
ממשפחת טייטלבוים,
בספרו "עצי חיים"

בפיוט "שושנת יעקב צהלה ושמחה" להבין למה מכנה את בני ישראל שושנה ובשם יעקב. יש להסביר על פי מאמרם ב־מסכת מגילה (דף י"ב—ע"א). שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי מפני מה נתחיבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם אמרו אתם אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. אמר להם אם כן של שושן יהרגו, של כל העולם כולו לא יהרגו. אמרו לו אמור לנו אתה, אמר להם מפני שהשתחוו לצלם. אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר (רש"י איך זכו לנס) אמר להם הם לא עשו אלא לפנים (רש"י מראה) אף הקדוש ברוך הוא לא עשה עמהם אלא לפנים. ובמדרש פ' אחרי (כ"ג—אות ה'): "מה שושנה זו כשהיא נתונה בין החוחים רוח צפונית יוצאת ומטה אותה כלפי דרום והחוח עוקצה. רוח דרומית יוצאה ומטה אותה כלפי צפון והחוח עוקצה. ואף על פי כן לבה מכוון כלפי מעלה. כך הן ישראל. אף על פי שהן נגבין אונניות ואנגריות, לבן מכוון כלפי אביהם שבשמים. מהו הטעם (תהלים כ"ה—ט"ו) "עיני תמיד אל ד' כי הוא יוציא מרשת רגלי". בזהר פרשת וישלח (דף קע"ג—ע"ב): בזמן שיעקב לא היה בין השונאים ולא בארץ אחרת קורא אותו ישראל, וכשהיה בין השונאים ובארץ אחרת קורא אותו יעקב. וזה שמדגיש הפייטן "שושנת יעקב". אף כשהוא מכונה בשם יעקב, היינו שאינו בארצו והוא בין השונאים, עם כל זה הרי הוא כששונה. לבו מכוון כלפי מעלה. וכמו שמפרש רבי משה אלשיך (תהלים מ"א—כ"א) "אם ש־כחנו שם אלקנו" — אפילו אם אנחנו אנוסים (לפרוש) ונפרוש בפינו לקל זר, אבל כוונת לבנו לקל שבשמים.

הרב הראשון למשפחת
טייטלבוים האב"ד דסיגיט
בספרו "ייטב פנים"

* * *

ליקט ועיבד ע"י הרה"ג
ר' יצחק מאיר מארילוס
שליט"א

ידיעות

מוזיאון

בירושלים נחנך מוזיאון לאמנות מוסלמית. שם ה־מוזיאון ליאון אריה מאיר מהאוניברסיטה העברית, ש־נפטר ב—1959. היה אחד מבעלי־מדע המובהקים. חפ־צי־תצוגה הנמצאים במכון אמנות האמור, שייכים ל־תקופה של אלף שנים ויותר. הספריה על־יד המוזיאון כולל אלפי כרכים של אמנות מוסלמית.

הורודיום

הורודיום היא אחת משלש המצודות שבנה המלך הור־דוס. נבנתה על פיסגת תל מלאכותי במאה הרא־שונה לספה"כ הודות לחפי־רות הארכילוגיות שבוצעו בזמן האחרון, נחשפו יסו־דות הבנין כולו. על נקלה לזהות את מגדלי הצופים, הדותיות, הממגורות, ה־אורוות, המקוה ובית הכנסת שבפנים המצודה.

אתגרו של הורדוס לבניית מצודות מובנת, אם נזכיר שהיה מלך עריץ נוכל, זר, שמעולם לא הרגיש את עצמו בבטחון על כס־מלכות יהודה.

ספר זכרון

"ספר ראובן רובינשטיין" כותרת של כרך מוקדש ל־זכרונו של ראובן רובינ־שטיין, עורך הראשי של "אי־דישע שטימע" שהופיע לפני מלחמת העולם השניה ב־קובנו. הספר כולל קובץ מאמרים ומסות שנכתבו מסופר־עתונאי דגול זה, כמו כן זכרונותיהם של חבריו.

ביקור

המחזאי השוייצי המפורסם פרידריך דירנמאט, מחבר מחזות רבים מוצלחים, ביקור לא מזמן בישראל ונכח בהצגת מחזהו "ביקור של גברת זקנה" שבוצעה ב־עברית על ידי להקת שחקנים של התיאטרון "הבימה". דירנמאט נשא דברים בכנס שנערך באוניברסיטה ה־עברית.

תולדות

בהוצאת ספרים של אדואר פריווא, בפריס, הופיע תחת חסותו של ברנהרד בלומנ־קראנץ היבור מחקרים ומסות תחת הכותרת "רשימות על תולדות יהודי צרפת" הכרך הכולל עיוני מחקר של עשרה חוקרים בתחום ה־היסטוריה, יהודים ולא יהו־דים, משקם את מהלך התפתחות הקהלות היהודיות בצרפת מראשית קיומם שם עד היום.